

Právní úprava členského poměru v JZD

VOJTĚCH ŠTÍCHA

I. Úvodní poznámky

Platná právní úprava vychází ze zásady, že pracovní vztahy, tj. práva a povinnosti plynoucí z výkonu práce v družstvu, členů jednotných zemědělských družstev jsou jedním z komponentů členského poměru vedle vztahů pozemkových, majetkových, řídicích i vztahů společenských, které vznikají při uplatňování funkce JZD jako společenské organizace. Člen JZD může tedy realizovat pracovní vztahy v rámci existujícího členského poměru k určitému jednotnému zemědělskému družstvu. Z tohoto důvodu musíme posuzovat vznik a zánik pracovních vztahů členů JZD v souvislosti se vznikem a zánikem členského poměru v JZD.

I když předpokladem pro vznik členských pracovních vztahů družstevníka je existence členského poměru, výkon práce v družstvu sám o sobě není podmínkou ani pro platný vznik, ani pro existenci členství. Např. učeň-člen JZD, který je vůči družstvu v učebním poměru, nepracuje zpravidla po celou učební dobu v družstvu, ale v zařízení pro výchovu učňů. Jen výjimečně pracuje v družstvu člen družstva, který studuje v interním studiu na střední odborné nebo vysoké škole; práva a povinnosti pracovní povahy nemusí realizovat družstevník-důchodce, jak to plyne ze zák. č. 103/1964 Sb., o sociálním zabezpečení družstevníků rolníků. Skutečnost, že družstevník v družstvu nepracuje, nebrání realizaci ostatních členských vztahů. Zaviněná pracovní neúčast družstevníka, vzhledem k tomu, že práce v družstvu patří k základním členským povinnostem, má za následek vznik disciplinární odpovědnosti za porušení družstevní kázně podle § 47 zák. č. 49/1959 Sb., a čl. 14 Vzorových stanov JZD a může vést i k vyloučení družstevníka z družstva podle ustanovení čl. 15 odst. 4 Vzorových stanov JZD.

I z hlediska de lege ferenda je nutno po mém soudu vycházet z komplexnosti členského poměru, ze vzájemné souvislosti všech jeho komponentů, z nichž pracovní nabývá stále většího významu jak z hlediska zájmu družstevníka, tak i z hlediska zájmu družstva. Budou však i nadále situace, kdy motivem ke vzniku členského poměru nebude bezprostředně výkon práce v družstvu, jako je tomu např. u studenta, přičemž obě strany, jak uchazeč tak družstvo, budou mít zájem na vzniku členského poměru,

i když k výkonu práce dojde až později. Mohou nastat i výjimečné situace, kdy výkon práce nebude vůbec motivem ke vzniku členství v JZD. Bude tomu např. tehdy, stane-li se členem JZD starší jednotlivě hospodařící rolník-důchodce. Družstvo může mít v tomto případě zájem na realizaci majetkových vztahů, a proto se rozhodne takového uchazeče za člena přijmout.

Z hlediska vzájemného srovnání členského poměru v JZD a pracovního poměru vidíme důležitý rozdíl. Zatímco vznik členského poměru není vázán na bezprostřední pracovní účast družstevníka na práci v družstvu, vzniká pracovní poměr podle ustanovení § 33 zákoníku práce dnem, který byl sjednán účastníky jako den nástupu do práce, přičemž je nerozhodné, zda v ten den skutečně k nástupu do práce došlo.

Vzhledem k tomu, že ve většině případů je vznik členství u uchazeče i u jednotného zemědělského družstva motivován pracovní účastí, může mít skutečná doba, kdy družstevník začne v družstvu pracovat význam pro určení doby vzniku členského poměru.

Ze stejných důvodů a hledisek má význam pro existenci pracovních vztahů členů jednotných zemědělských družstev zánik členství v JZD. Dojde-li k platnému zániku členství v JZD, přestávají být pracovní vztahy občana, který i po zániku členství v družstvu pracuje členskými pracovními vztahy. Takový občan může být podle platného právního stavu vůči družstvu v právním vztahu občana trvale pracujícího v družstvu bez členského pracovního poměru, popř. by mohl být vůči jednotnému zemědělskému družstvu v pracovním poměru, byl-li pracovní poměr uzavřen.

II. Vznik členského poměru

a) *Náležitosti projevu vůle*

Podle platné právní úpravy se může stát členem jednotného zemědělského družstva jen osoba fyzická, nikoliv osoba právnická. Tato zásada plně odpovídá poslání a funkci jednotných zemědělských družstev jako výrobních a společenských organizací družstevních rolníků. Výrobní činnost JZD je založena na osobní práci jeho členů. Není důvod pro změnu této zásady ani v současné etapě vývoje našich jednotných zemědělských družstev v období vědeckotechnického pokroku, uplatňováním kooperace a integrace zemědělských organizací.

Od počátku existence jednotných zemědělských družstev, jako stěžejní zásada přechodu rolníků na kolektivní hospodaření, ovládala vznik členství v jednotném zemědělském družstvu zásada dobrovolnosti, kterou vyjadřuje i ustanovení § 2 odst. 1, zák. č. 49/1959 Sb., o jednotných zemědělských družstvech, podle které jsou družstva budována dobrovolným rozhodnutím jejich členů. Zásada dobrovolnosti patří i k hlavním zásadám zemědělsko-družstevního práva.

V této souvislosti je nutné připomenout trvalost zásady dobrovolnosti v našem zemědělském družstevnictví z hlediska vzniku členského poměru

v JZD. Zásada dobrovolnosti neztratila na aktuálnosti tím, že v současném období vzhledem k tomu, že kolektivizace našeho zemědělství v podstatě byla dovršena, ale její zachovávání má význam i v dnešním, někdy složitým vývoji našich jednotných zemědělských družstev, kdy řeší otázku pracovních sil.

Platná právní úprava respektuje zásadu dobrovolnosti tím, že uchazeč o členství v jednotném zemědělském družstvu musí podle ustanovení čl. 9 odst. 1 Vzorových stanov JZD projevít svou vůli stát se členem určitého JZD písemnou, vlastnoručně podepsanou členskou přihláškou. Z hlediska projevu vůle uchazeč o členství v JZD, je tedy projev této vůle zajištěn formálními náležitostmi.

Dodržení zásady dobrovolnosti při vzniku členského poměru v JZD je tedy jednou z podmínek platnosti právního úkonu, jímž uchazeč projevuje vůli stát se členem JZD. Kdyby tedy zásada dobrovolnosti v konkrétním případě nebyla dodržena, šlo-li by o projev vůle, který by nebyl učiněn svobodně, vážně a srozumitelně, šlo by o právní úkon neplatný. Neplatnost takového právního úkonu lze vyvodit z ustanovení § 3 odst. 2 zák. č. 49/1959 Sb.

Zachovávání zásady dobrovolnosti není však v rozporu s uplatňováním metody přesvědčování, která se může používat k získání občanů pro členství v družstvu.

Členství v jednotném zemědělském družstvu může vzniknout jen na podkladě osobně projevené vůle uchazeče. Uchazeč o členství v JZD se nemůže dát zastoupit při podepisování členské přihlášky jinou osobou. Proto se nemůže stát členem jednotného zemědělského družstva občan, který je úplně nebo částečně zbaven svéprávnosti a nikdo jiný není způsobilý za něho členskou přihlášku podepsat. Nehledě k tomu, že občan zbavený svéprávnosti by nemohl realizovat členská práva a povinnosti plynoucí z řídicích vztahů v jednotném zemědělském družstvu.

Mám zato, že by vzhledem k významu a funkci členství v JZD, měla nová právní úprava uvedené hledisko formulovat jako jednu z podmínek na straně uchazeče pro platný vznik členství v JZD.

Přihlášku za člena jednotného zemědělského družstva lze považovat i z hlediska de lege ferenda za vyhovující formu pro zajištění vůle uchazeče stát se členem jednotného zemědělského družstva.

b) Věk uchazeče o členství v JZD

Vedle náležitostí projevu vůle je další podmínkou pro platný vznik členského poměru objektivní vlastnost uchazeče o členství v JZD — věk uchazeče. Podle ustanovení čl. 9 odst. 1 Vzorových stanov JZD se členem jednotného zemědělského družstva může stát občan, který dovršil 15 let věku. Dosažením tohoto věku a přijetím za člena JZD získává tedy občan způsobilost k zemědělskodružstevněprávním úkonům, pokud by jej vzhledem k tomu, že se jedná o nezletilce, určité právní ustanovení ze způsobi-

losti k právnímu úkonu v určeném právním vztahu ze způsobilosti vyloučilo.¹⁾

Nezletilý uchazeč o členství v JZD nepotřebuje k platnému vzniku členského poměru souhlas nebo vyjádření svého zákonného zástupce.

Existuje tu rozdíl ve srovnání pracovněprávních způsobilostí občana uzavřít pracovní poměr. Podle ustanovení § 11 odst. 1 zák. č. 65/1965 Sb. zákoníku práce, ve znění zák. č. 153/1969 Sb., vzniká pracovněprávní způsobilost občana počátkem kalendářního roku, v němž občan dokončí povinnou školní docházku, přičemž však organizace s ním nesmí sjednat jako den nástupu do práce nebo do učebního poměru den, který by předcházela dni, kdy tento občan ukončí povinnou školní docházku.

Není důvodů, proč by stejným způsobem neměla být stanovena způsobilost občana stát se členem jednotného zemědělského družstva. V této souvislosti je nutno zaujmout stanovisko k době vzniku členství. Vzhledem k tomu, že vznik členského poměru není nutno vázat na skutečný výkon práce družstevníka v družstvu, není důvodů, proč by členství nemohlo vzniknout ještě za trvání povinné školní docházky.

Vznik členství v JZD ještě před ukončením povinné školní docházky, by mohl vytvářet užší sepětí mezi mladým družstevníkem a družstvem, mohly by se v souladu s právními předpisy už v této době vytvářet vzájemná úprava a povinnosti, pokud jde o uplatnění mladého družstevníka při práci v JZD, v učebním poměru, popř. při studiu. Mohly by tak být lepší podmínky pro získávání mládeže do jednotných zemědělských družstev.

c) Podmínky pro vznik členského poměru v JZD na straně družstva

Členský poměr v jednotném zemědělském družstvu je dvoustranným úkonem vzniklým právním vztahem mezi družstevníkem a družstvem. Proto se k jeho platnému vzniku vyžaduje vedle projevu vůle uchazeče vyjádřené předepsanou formou a splněním dalších stanovených náležitostí na jeho straně i projev vůle jednotného zemědělského družstva přijmout určitého občana za člena.

Přihlášku uchazeče o členství projednává podle ustanovení čl. 9 odst. 1 Vzorových stanov JZD představenstvo družstva. Projednání přihlášky představenstvem není hmotněprávní podmínkou pro platný vznik členského poměru. Úkolem představenstva je přijetí nového člena řádně posoudit ze všech potřebných hledisek a předložit členské schůzi návrh na přijetí, či nepřijetí uchazeče za člena družstva.

O přijetí uchazeče za člena rozhoduje členská schůze družstva podle ustanovení čl. 9 odst. 1 a ust. čl. 27 odst. 2 písm. d) Vzorových stanov JZD. Jde o výlučnou kompetenci členské schůze. Členská schůze JZD může

¹⁾ Např. je vyvozován závěr, že nezletilec nemůže uzavřít smlouvu o hmotné odpovědnosti podle ustanovení § 45 zák. č. 49/1959 Sb. Srov. J. Eliáš: Majetková odpovědnost pracujících v JZD. NČSAV, Praha 1961.

rozhodnout o přijetí uchazeče za člena i bez projednání přihlášky představenstvem družstva.

Pravomoc členské schůze rozhodovat o přijetí nových členů je odůvodněným zájmem celého družstevního kolektivu vyjádřit se a rozhodnout o tom, kdo bude do tohoto kolektivu přijat. Už povaha práce v JZD vyžaduje určité morální vlastnosti, se vznikem členství mohou být spojeny i závažnější majetkové nebo jiné důsledky, dotýkající se celého družstva.

Poněvadž mezi konáním členských schůzí družstva dochází k delším časovým intervalům (podle ustanovení čl. 27 odst. 2 Vzorových stanov JZD se členská schůze družstva může scházet až jednou za tři měsíce, a v některých družstvech se členské schůze scházejí ještě nepravidelněji), nemusí se usnesení členské schůze o přijetí uchazeče za člena časově krýt s faktickým začátkem výkonu jeho práce v družstvu, což přináší řadu praktických problémů, zejména při realizaci pracovních vztahů v JZD.

Uvedený problém umožňuje řešit ustanovení čl. 27 odst. 4 Vzorových stanov JZD, podle něhož představenstvo může rozhodovat o otázkách, jejichž rozhodování je výslovně vyhrazeno členské schůzi, a to jen ve výjimečných a naléhavých případech. Tato rozhodnutí vyžadují dodatečného schválení nejbližší členskou schůzí. Bez schválení členskou schůzí jsou taková rozhodnutí představenstva neplatná. Cit. ustanovení, pokud jde o vznik členského poměru, konkretizuje ustanovení části III odst. 1 Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD, které uvádí, že v době mezi konáním členských schůzí může rozhodnout o vzniku členství představenstvo.

Uvedená právní úprava pravomoci orgánů jednotného zemědělského družstva rozhodovat o vzniku členského poměru v JZD přináší složité právní důsledky z hlediska zájmu uchazeče o členství na platném vzniku členského poměru. Jde o problém, jak posuzovat právní vztah občana k jednotnému zemědělskému družstvu, jestliže představenstvo své usnesení o přijetí určitého uchazeče za člena družstva nepředloží ke schválení nejbližší členské schůzi, resp. bude-li rozhodnutí členské schůze o přijetí za člena na rozdíl od usnesení představenstva záporné. S tím souvisí i otázka určení doby vzniku členského poměru v JZD.

Při posuzování právních důsledků skutečnosti, že představenstvo družstva nepředložilo své usnesení o přijetí uchazeče za člena družstva nejbližší členské schůzi je možno ustanovení čl. 27 odst. 4 Vzorových stanov JZD vykládat tak, že v případech, kdy individuálním rozhodnutím představenstva získal družstevník určitá práva, v daném případě představenstvo rozhodlo o vzniku členství, odpovídá za nečinnost představenstva, pokud jde o předložení jeho usnesení členské schůzi vůči družstevníkovi družstvo.²⁾

Ze skutečnosti, že představenstvo nepředložilo své usnesení nejbližší členské schůzi lze vyvodit závěr, že členská schůze ztratila možnost změnit rozhodnutí představenstva. Členský poměr tak vznikl platně usnesením představenstva.

²⁾ Viz skriptum V. Fábry a kol.: Zemělskodružstevní právo, kap. XV, § 1/6, str. 175, SPN, Praha 1972.

Ze vzájemného vztahu představenstva a členské schůze družstva vyplývá možnost, že členská schůze kladné rozhodnutí představenstva o přijetí určitého uchazeče za člena zamítne. Vzniká otázka, jak posoudit právní vztah občana vůči družstvu v období mezi rozhodnutím představenstva o přijetí za člena a zamítavým rozhodnutím členské schůze.

Z ustanovení čl. 27 odst. 4 Vzorových stanov JZD vyplývá, že v případech, kdy představenstvo rozhoduje o otázce, která patří do výlučné kompetence členské schůze, lze jeho usnesení považovat za právní skutečnost, (jinak vznikne členství dnem usnesení čl. schůze) na jejímž podkladě vznikají, mění nebo zanikají právní vztahy, které jsou předmětem rozhodování představenstva. Jinak by cit. ustanovení nemělo prakticky smysl.

Z toho lze usuzovat, že členský poměr vznikne platně již rozhodnutím představenstva družstva, přičemž z usnesení představenstva musí být nepochybné, že představenstvo rozhodlo o přijetí uchazeče za člena, že nešlo jen o projednání přihlášky.

Usnesení členské schůze, které by neschválilo usnesení představenstva družstva o přijetí uchazeče za člena by tedy působilo *ex hunc*. To znamená, že právní vztah takového občana k jednotnému zemědělskému družstvu od doby usnesení představenstva o *přijetí za člena až do doby zamítavého rozhodnutí nejbližší členské schůze by bylo nutné považovat za členský poměr* se všemi právními důsledky, které z tohoto právního vztahu vyplývají.

Je na prvý pohled zřejmé, že platná právní úprava nepřispívá pocitu právní jistoty uchazečů o členství v jednotném zemědělském družstvu, i když zkušenosti z praxe ukazují, že rozhodnutí členské schůze, která by nepotvrdila usnesení představenstva o přijetí za člena jsou zjevem ojedinělým.

Vznik členského poměru v jednotném zemědělském družstvu nelze vázat na splnění podmínky ani rozvazovací ani odkládací. Plnění či neplnění dohod, které bývají někdy mezi jednotným zemědělským družstvem a uchazečem o členství uzavírány (např. dohoda o určitém pracovním zařazení, o rozsahu pracovní účasti, o přidělení určitého pozemku do užívání jako záhumnku atp.), *nemá vliv na vznik a další existenci členského poměru.*

Členský poměr v jednotném zemědělském družstvu může vzniknout jen na dobu neurčitou. Zemědělskodružstevněprávní úprava neumožňuje existenci členského poměru na určitou dobu a stejně tak není možná existence členského poměru na zkušební dobu.

Platná právní úprava vzniku členského poměru rozhodnutím družstva, jak jsem se snažil ukázat, vyvolává řadu problémů, jimž by měla nová právní úprava zemědělského družstevnictví předejít.

Jde především o určení orgánu družstva, který by rozhodl o přijetí uchazeče za člena. Při posuzování této otázky se střetávají dvě hlediska. Na jedné straně je to odůvodněný zájem družstevního kolektivu jako celku rozhodnout o tom, kdo se stane jeho členem. Tento zájem neobjektivněji může vyjádřit usnesení členské schůze. Mínění družstevního kolektivu nelze v tomto směru podceňovat. Nelze vyloučit možnost, že pro některé

uchazeče je motivem k získání členství získání různých výhod, plynoucích z členství v JZD, jejichž poskytování je umožněno prací stávajících družstevníků, přičemž se tito uchazeči mohli stát členy družstva již dříve. Příklad, který uvádím nemusí být typický, ovšem možnost korigovat stanovisko představenstva při rozhodování o vzniku členství má jistě svůj význam.

Na druhé straně je to zájem právní jistoty a určitosti právních vztahů, aby o existenci členského poměru bylo rozhodnuto co nejdříve od podání přihlášky uchazeče už vzhledem k tomu, že motivem vzniku členství bývá zpravidla pracovní účast v družstvu. Intervaly, ve kterých se scházejí členské schůze družstev ve většině případů neumožňují, aby rozhodnutí o přijetí uchazeče za člena se shodovalo se skutečným začátkem uchazečovy pracovní činnosti v družstvu.

I když nepodceňuji, jak jsem výše uvedl, důvody, které mluví pro to, aby o vzniku členství v JZD rozhodovala členská schůze družstva, mám za to, že důvody, které jsem uvedl proti tomu, aby rozhodování o vzniku členství bylo ve výlučné kompetenci členské schůze, jak vyplynulo i z rozboru platné právní úpravy, převažují.

Rozhodování o vzniku členského poměru projevem vůle jednotného zemědělského družstva je složitější než vznik pracovního poměru. Ve smyslu ustanovení § 9 zákoníku práce uzavírá pracovní smlouvu s uchazečem statutární orgán organizace, resp. funkcionáři organizace, kteří jsou k tomu oprávněni statutem organizace, nebo organizačním předpisem, popř. písemným pověřením organizace. Za organizaci nejedná tedy při uzavření pracovní smlouvy kolektivní orgán. To umožňuje mnohem pružnější rozhodování o vzniku pracovního poměru.

Zjednodušení právní úpravy vzniku členského poměru lze spatřovat v tom, že rozhodování o přijetí za člena JZD bylo by v kompetenci představenstva jednotného zemědělského družstva. Představenstvo zasedá nejmeně dvakrát měsíčně, nehledě k tomu, že není problémem, aby se sešlo i na mimořádné schůzi. Proti negativnímu rozhodnutí o přijetí za člena by se mohl pak uchazeč odvolat ke členské schůzi.

Teze návrhu zásad zákona o zemědělském družstevnictví předpokládají, že rozhodování o vzniku členství v jednotném zemědělském družstvu zůstane v kompetenci členské schůze, ovšem na druhé straně výslovně umožňují, aby členská schůze pověřila představenstvo přijímat a vylučovat členy. Tento návrh bere v úvahu obě uvedená hlediska pro rozhodování jednotného zemědělského družstva o vzniku členství, tj. zájem celého družstevního kolektivu o něm rozhodovat i zájem na včasném rozhodování, a umožňuje uplatnit jedno nebo druhé hledisko podle místních podmínek v jednotlivých družstvech.

Podle mého názoru není reálné předpokládat, že by se i v malých družstvech scházela členská schůze družstva v takových časových intervalech, aby mohla rozhodovat o vzniku členství v časových podmínkách, které by umožnily vznik členství v únosném časovém termínu. Teze předpokládají, že členská schůze družstva se bude scházet alespoň jednou za šest měsíců.

Zmocnění představenstva členskou schůzí rozhodovat o vzniku členství by nemělo být dáno ad hoc, ale mělo by být zahrnuto do stanov družstva a být v platnosti do té doby, dokud by změnou stanov členská schůze sama toto zmocnění nezrušila.

Vzhledem k zjednodušení právních vztahů, aby rozhodování o vzniku členství bylo co nejméně komplikované a možnost neplatného vzniku členského poměru byla omezena na minimum, myslím, že by zákon měl dát pravomoc přijímat členy JZD představenstvu družstva s tím, že by uchazeč, který by nebyl přijat, mohl požádat o přezkoumání rozhodnutí představenstva členskou schůzí.

Pokud by vzhledem k specifickým podmínkám některých jednotných zemědělských družstev bylo vhodné, aby rozhodování o vzniku členství bylo v kompetenci členské schůze, měl by být volen obrácený postup. To znamená, že by zákon umožnil členské schůzi přenést pravomoc o vzniku členství na sebe. Tato pravomoc by pak musela být zahrnuta do stanov družstva.

Platná právní úprava, která ve výjimečných případech umožňuje, aby o vzniku členství nebo zániku, rozhodlo představenstvo s tím, že jeho usnesení musí schválit nejblíží členská schůze je zcela nevyhovující.

d) Doba vzniku členství v JZD

Jak vyplývá z předcházejících výkladů, z platné právní úpravy lze vyvodit závěr, že členství v jednotném zemědělském družstvu vznikne rozhodnutím oprávněného orgánu družstva o přijetí uchazeče za člena. Tímto orgánem je členská schůze, resp. představenstvo, které o vzniku členství rozhodne v naléhavém případě podle ustanovení čl. 27 odst. 4 Vzorových stanov JZD. Členství v jednotném zemědělském družstvu tedy vznikne dnem rozhodnutí členské schůze, resp. dnem rozhodnutí představenstva družstva.

Z charakteru členského poměru jako dvoustranného právního vztahu mezi družstevníkem a jednotným zemědělským družstvem vyplývá, že členský poměr nemůže vzniknout dříve než uchazeče přijme za člena oprávněný orgán družstva.

Návrh tezí zákona o zemědělském družstevnictví předpokládá, že členský poměr v jednotném zemědělském družstvu vznikne rozhodnutím oprávněného orgánu družstva o přijetí uchazeče za člena (podle návrhu tezí usnesením členské schůze), přičemž jako den vzniku členského poměru by mohl být dohodnut i jiný pozdější den.

Motivy pro pozdější vznik členství než rozhodnutím oprávněného orgánu družstva mohou být různé jak na straně uchazeče o členství, tak na straně jednotného zemědělského družstva. Pro dohodu resp. jednostranný akt družstva, jemuž by předcházelo ujednání o pozdějším dnu vzniku členství než rozhodnutím oprávněného orgánu družstva by měla být stanovena písemná forma, aby doba vzniku členského poměru byla nepochybná. Jinak by platila praesumpce vzniku členského poměru dnem rozhodnutí oprávněného orgánu družstva o přijetí uchazeče za člena.

Práva a povinnosti plynoucí z členského poměru pro družstevníka a pro družstvo by se realizovalo až dohodnutým dnem vzniku členství, ovšem obě strany — jednotné zemědělské družstvo i uchazeč by byly svým projevem vůle, že členství vznikne k dohodnutému dnu vázány. Po vzniku členského poměru dohodnutým dnem by mohlo dojít k jeho zániku jen za podmínek stanovených zákonem.

Bylo by vhodné uvážit, zda by dohodnutý pozdější den vzniku členství neměl být *omezen určitou lhůtou*, např. nejpozději prvním dnem měsíce následujícího po přijetí uchazeče za člena oprávněným orgánem družstva, aby nevznikalo neodůvodněné časové rozpětí mezi přijetím uchazeče za člena a výkonem jeho členských práv a povinností. Neúměrně dlouhé časové rozpětí není po mém soudu odůvodněno a mohlo by přinášet různé komplikace ve vzájemných vztazích uchazeče o členství a jednotného zemědělského družstva.

Platná zemědělskodružstevněprávní úprava i předpokládaná úprava uvažuje souběžnou existenci členského a pracovního poměru, resp. souběžnou existenci dvou členských poměrů jen se souhlasem družstva, jehož je uchazeč členem, resp. organizace, u níž je v pracovním poměru, jak jsem se touto otázkou zabýval výše.

V souvislosti se vznikem členského poměru je nutné zabývat se otázkou, může-li členský poměr v jednotném zemědělském družstvu platně vzniknout, je-li uchazeč o členství v pracovním poměru k jiné organizaci, *ovšem v době, kdy podal výpověď z pracovního poměru a běží mu výpovědní lhůta*.

V době, kdy uchazeč v uvedené situaci podává přihlášku do jednotného zemědělského družstva, nemůže prokázat zápisem v občanském průkazu, že jeho pracovní poměr zanikl. Záleží tedy na jednotném zemědělském družstvu, aby si ověřilo všechny skutečnosti týkající se existence uchazečova pracovního poměru, zejména jeho výpovědi. Nezajistilo-li by si družstvo souhlas organizace, aby členství tohoto uchazeče mohlo vzniknout ještě před skončením výpovědní lhůty, muselo by se s uchazečem dohodnout o vzniku členského poměru až po skončení jeho existujícího pracovního poměru uplynutím výpovědní lhůty. Nedošlo-li by ke skončení pracovního poměru tohoto uchazeče, např. tím, že uchazeč vzal výpověď z pracovního poměru zpět, členský poměr by v tomto případě nemohl vzniknout. *Šlo by o jediný případ, kdy by byl vznik členského poměru vázán podmínkou.*

Z hlediska stability a určitosti právních vztahů by zajisté bylo vhodné, aby v tomto případě rozhodoval oprávněný orgán družstva o přijetí uchazeče za člena až po skončení jeho pracovního poměru. Ovšem brání tomu praktické důvody, že se oprávněný orgán družstva hned v následující den po zániku pracovního poměru uchazeče vždy nemusí sejit, čímž vznikne časový rozdíl mezi vznikem členství a dobou, kdy uchazeč chce v družstvu začít pracovat na podkladě členského poměru. Je také nutno vzít v úvahu, že uchazeč o členský poměr chce mít jistotu o svém budoucím zaměstnání ještě před tím, než zanikne jeho existující pracovní poměr. Vzhledem

k tomu, že o přijetí uchazeče o členství v JZD bude rozhodovat kolektivní orgán, nemusí ve všech situacích být rozhodnutí o přijetí nového člena předem jednoznačné.

Navazování pracovního poměru v těchto situacích je jednodušší vzhledem k tomu, že pracovní smlouvu uzavíranou s uchazečem o pracovní poměr v určité organizaci neschvaluje kolektivní orgán.

Z důvodů nevyžadujících hlubšího zdůvodnění je zřejmé, že členský poměr nemůže a nebude moci vzniknout se zpětnou účinností.

Jak jsem již výše uvedl, zemědělskodružstevněprávní úprava existence členského poměru nezná členský poměr na dobu určitou, resp. členský poměr se zkušební dobou. Důvody tohoto stavu jsou zřejmé. V době kolektivizace našeho zemědělství šlo o to, aby založený členský poměr měl trvalý charakter a jeho trvalost nebyla zpochybňována tím, že by byla dána možnost existence členství na určitou dobu, resp. se zkušební dobou. Požadavek na trvalost členského poměru v uvedeném je možno uplatňovat i z hlediska řešení problému pracovních sil v našich jednotných zemědělských družstvech.

Je však nutné si uvědomit, že v současné době není získávání a přijímání nových členů omezeno pouze na místo sídla jednotného zemědělského družstva nebo na jeho nejbližší okolí. Členy jednotného zemědělského družstva se stávají občané získávání např. na inzerát, kde jediným dokladem o jejich pracovních schopnostech a morálních vlastnostech je pracovní posudek. Neosvědčí-li se takoví družstevníci v družstvu, nemůže s nimi jednotné zemědělské družstvo ukončit na podkladě svého jednostranného rozhodnutí pracovní poměr jiným způsobem než jejich vyloučením z družstva. Přitom chování a pracovní morálka nemusí ještě poskytovat důvody pro vyloučení z družstva, které jsou právně stanoveny a předpokládá se, že i v nové úpravě, budou stanoveny přísné.

Nemusí jít vždy o zájem jednotného zemědělského družstva. Noví členové jsou někdy do družstev získávání na podkladě určitých slibů, které pak družstvo, třeba i nezaviněně nemůže splnit, přičemž může jít o závazky ze strany družstva, které nebudou právními prostředky vynutitelné. Může jít např. o problémy bytové atp.

Mám proto za to, že z uvedených důvodů by bylo vhodné uvažovat o *zavedení členského poměru na určitou dobu nebo členského poměru na zkušební dobu*, přičemž maximální délka trvání členského poměru na dobu určitou, resp. maximální délka zkušební doby by měla být závazně stanovena. Neuplatnil-li by družstevník nebo družstvo do doby, kdy by měl členský poměr uzavřený na určitou dobu skončit, nebo kdy by uplynula zkušební lhůta, své rozhodnutí písemnou formou, aby členský poměr skončil, změnil by se členský poměr na dobu určitou na členský poměr na dobu neurčitou.

Během trvání členského poměru na dobu určitou, resp. se zkušební dobou by se realizovaná všechna práva a povinnosti plynoucí z členského poměru, pokud by právní předpisy družstevníky s členským poměrem na

dobu určitou z určitých práv a povinností nevyloučily. To by se mohlo např. týkat nároku na záhumenek.

Tato právní úprava by po mém soudu přispěla i k zvýšení přitažlivosti členského poměru a ve svých důsledcích by kladně ovlivňovala i jeho trvalost.³⁾

Platná právní úprava nevěnuje samostatnou pozornost vzniku členského poměru při vzniku sloučeného družstva. Vychází z toho, že členové slučovaných družstev se stanou členy sloučeného družstva bez podání nových členských přihlášek a bez nového usnesení členské schůze sloučeného družstva o přijetí za člena. Členství ve sloučeném družstvu tak vznikne dnem sloučení družstva.

Bude nutné, aby i tento způsob vzniku členství byl právně upraven.

III. ZÁNİK ČLENSKÉHO POMĚRU V JZD

Uplatňování zániku členského poměru v jednotných zemědělských družstvech bývalo a někdy dosud je spojeno s konfliktními situacemi mezi družstvem a vystupujícím družstevníkem. Tyto konfliktní situace jsou důsledkem neuspokojivé situace v počtu, věkové a kvalifikační struktuře pracovních sil v mnohých družstvech. Družstva se pochopitelně brání odchodu družstevníků, které potřebuje k plnění pracovních úkolů. Podnikový zájem jednotného zemědělského družstva se tak v konkrétním případě může dostat do konfliktu s osobními zájmy družstevníka.

Neodůvodněná fluktuace pracovních sil v celém národním hospodářství je zajisté nežádoucím jevem a k jejímu zmírňování musí přispívat i právní úprava pracovního poměru i členského poměru k JZD spolu s některými dalšími administrativními opatřeními při regulaci pohybu pracovních sil vydávaných na základě zák. č. 70/1958 Sb. Přesto však nelze určitý pohyb pracovních sil vyloučit.

Zkušenosti naopak ukazují, že necitlivý postup některých jednotných zemědělských družstev při zániku členského poměru, který mnohdy byl i v rozporu s platnou právní úpravou, nepřispíval k přitažlivosti členského poměru, zejména v mladé generaci. Je nutné si uvědomit, že podmínky pro zánik členského poměru v JZD z hlediska zájmu družstevníka jsou méně výhodné, než podmínky pro zánik pracovního poměru, což je vyváženo větší sociální jistotou, jelikož neexistuje instituce výpovědi družstvem.

Platná právní úprava rozeznává v ustanovení čl. 15 Vzorových stanov JZD čtyři způsoby zániku členství v jednotných zemědělských družstvech — úmrtím, vystoupením, dohodou o uvolnění a vyloučením.

a) Zánik členství úmrtím

Úmrtím zanikne členský poměr družstevníka, neboť členství je jeho osobním nepřenosným právem. Proto dědic nemůže zdědit členský poměr

³⁾ Zavedení členského poměru na dobu určitou navrhuje J. Vysokaj; viz J. Vysokaj: Vývojové tendence úpravy členského vztahu v JZD. Právník č. 2/1967.

po zemřelém družstevníkovi. Okamžikem smrti zanikají družstevníková osobní členská práva. Neosobní majetková práva plynoucí z některých pracovních, pozemkových a majetkových vztahů ovšem na dědice přecházejí. Na dědice přecházejí též závazky člena vůči družstvu podle stavu konečného vyúčtování podle ustanovení § 58 odst. 1 zák. č. 49/1959 Sb. a podle právních předpisů o dědictví.

Z hlediska de lege ferenda není po mém soudu nutné a účelné na dosavadním právním stavu, pokud jde o zánik členství úmrtím, nic měnit.

b) Zánik členství vystoupením

Vystoupením zanikne členství splněním stanovených podmínek na podkladě jednostranně projevené vůle a jednostranného právního úkonu družstevníka. Tato možnost zániku členského poměru je výrazem zásady dobrovolnosti, na které je existence členského poměru v jednotném zemědělském družstvu založena a která se projevuje i tím, že družstevník může nezávisle na vůli družstva členský poměr ukončit.

Vystoupení z jednotného zemědělského družstva může být u družstevníka různě motivováno, např. nedostatečné uplatnění kvalifikace, výše odměny, zdravotní stav, nespokojenost v družstevním kolektivu, snaha pracovat v jiné organizaci atp. Družstevník není povinen motiv zániku členství odůvodňovat.

Členství v jednotném zemědělském družstvu zaniká na podkladě písemného oznámení představenstvu družstva (odhlášky), v němž družstevník vlastnoručním podpisem projeví vůli přestat být členem jednotného zemědělského družstva. Obdobně jako u členské přihlášky vyžaduje se samostatný projev vůle každého jednotlivého člena, aniž by bylo možné zastoupení. Právo vystoupit z jednotného zemědělského družstva má samozřejmě i nezletilec mladší 18 let.

I když družstevník v tomto písemném oznámení družstvu nemusí uvádět důvody, které ho vedou k zániku členství, je vhodné, aby je uvedl, aby družstvo popř. i národní výbor nebo orgán státního řízení zemědělství, měly-li by na tom zájem, mohly odstranit příčiny, které vedou k odchodu družstevníka z jednotného zemědělského družstva. Projednání a popř. odstranění těchto příčin může vést k dobrovolné změně rozhodnutí družstevníka vystoupit z družstva. Ovšem žádný orgán družstva, ani státní orgán, nemohou zániku členství zabránit a k zániku členství se vyžaduje jejich souhlas.

Komplexnost členského poměru se projevuje i v tom, že se nemůže dát „výpověď“ jen z pracovního komponentu členského poměru.

Možnost zániku členského poměru v jednotném zemědělském družstvu vystoupením je omezena časovými podmínkami. Vystupující člen je povinen doručit písemnou odhlášku představenstvu družstva aspoň šest měsíců před zánikem členství, ke kterému může dojít až po sklizni. Je tedy povinen ji doručit aspoň šest měsíců před sklizní.

Ustanovení čl. 15 odst. 2 Vzorových stanov JZD však neurčilo termín

sklizně konkrétním datem proto, že výrobní podmínky vzhledem ke klimatickým podmínkám jsou v jednotlivých oblastech republiky různé. Možnost zániku členství až po sklizni je účelná proto, aby družstvo mohlo zajistit sklizňové práce stávajícími pracovními silami, a je-li motivem zániku členství družstevníka samostatně hospodařit, může dojít k vyčlenění pozemků až po skončení sklizně. Kdy nastane, resp. skončí sklizeň, není otázkou právní, ale skutkovou.

I když motivy uvedené právní úpravy, která váže časově zánik členského poměru na ukončení sklizně, jsou pochopitelné a z uvedených hledisek účelné, činí neurčité stanovení termínu zániku členství v praxi potíže a nevede k určitosti právních vztahů.

Na základě pokynů ministerstva zemědělství o zásadách pro vypořádání a vyúčtování některých nároků a závazků mezi jednotným zemědělským družstvem a vystoupivšími nebo vyloučenými členy, uveřejněnými v částce 10/1954 Ú. l., které určují, že vystupující člen musí podat odhlášku z družstva nejpozději do 1. dubna, se vyvinula praxe, že členství zaniká dnem 1. října v témže roce.

K později podaným odhláškám (které jsou podány v kratší lhůtě než šest měsíců před sklizní), nemusí podle části III, odst. 2 Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD představenstvo v běžném roce přihlídnout, avšak může tento nedostatek prominout. I v tomto případě dojde k zániku členského poměru až po sklizni, tedy na podkladě vystoupení.

Po podání odhlášky až do zániku členského poměru, má družstevník všechna práva a povinnosti, které plynou z členského poměru. I když se o tom platná právní úprava nezmiňuje, žádná právní překážka nebrání tomu, aby mohl družstevník vzít svou odhlášku zpět. Vzhledem k tomu, že k podání odhlášky je předepsána písemná forma, lze usoudit, že i zpětvzetí odhlášky je nutná písemná forma, aby o určitosti projevu vůle družstevníka nebylo pochybností.

Pracoval-li družstevník v jednotném zemědělském družstvu trvale i potom, kdy jeho členský poměr zanikl, aniž před tím vzal odhlášku zpět, bylo by nutné po zániku členství v družstvu posuzovat jeho právní vztah k družstvu jako pracovní vztah občana trvale pracujícího v družstvu bez členského poměru ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 zákoníku práce a čl. 16 odst. 2 Vzorových stanov JZD.

Z hlediska de lege ferenda není pochyb o oprávněnosti a důvodnosti možnosti zániku členského poměru v jednotném zemědělském družstvu jednostranným rozhodnutím družstevníka, aniž by toto rozhodnutí musel zdůvodňovat a vyslovovat s ním souhlas jiný orgán. Nejsou důvody, proč by v tomto směru mělo být postavení družstevníků jiné než pracovníků v pracovním poměru, i když povaha členského poměru by měla vytvářet užší a všestrannější sepectí mezi družstevníkem a družstvem.

Jak jsme viděli, potíže v praxi způsobuje skutečnost, že lhůta pro podání odhlášky není stanovena přesným datem. O závaznosti termínu pro podání odhlášky z družstva k 1. dubnu lze mít pochybnosti vzhledem k tomu, že cit. pokyny ministerstva zemědělství v částce 10/1954 Ú. l., o zásadách pro

vypořádání a vyúčtování některých nároků a závazků mezi jednotlivými zemědělskými družstvy a vystoupivšími nebo vyloučenými členy, nejsou obecně závazným právním předpisem. I když hledisko faktické sklizně jako skutečnosti, kterou se řídí lhůta pro podání odhlášky z družstva a pro zánik členského poměru má své odůvodnění (i když toto odůvodnění má mezery, neboť družstevník ani družstvo nemohou předem vědět, kdy v určitém roce bude sklizeň), je jeho použití po právní praxi podle mého názoru nepoužitelné, neboť, jak jsem výše uvedl, nemůže zajistit určitost právních vztahů v tak citlivé oblasti zájmů družstevníků i jednotlivých zemědělských družstev.

Návrh tezí zásad zákona o zemědělském družstevnictví určuje termín pro podání odhlášky z jednotného zemědělského družstva šest měsíců před dnem 1. října. Toto řešení odpovídá praxi, jak se dosud vytvořila a celkem osvědčila. Lhůta pro podání odhlášky z družstva jakož i den zániku členského poměru budou nepochybné.

Návrh však stejně jako dosavadní úprava usměrňuje termín zániku členství k době ukončení sklizně. Časové podmínky pro zánik členského poměru by tedy bylo pro družstevníky obtížnější ve srovnání s pracovníky v pracovním poměru. Pro pracovníky v pracovním poměru je stanovena jedno- až tříměsíční výpovědní lhůta podle jejich věku, přičemž organizace může tuto výpovědní lhůtu prodloužit o dalších šest měsíců, nemá-li pracovník k výpovědi některý z důvodů uvedený v ustanovení § 51 odst. 1 zákoníku práce. Pracovník může výpověď podat kdykoli během kalendářního roku. Pro družstevníka znamená zmeškání lhůty, jestliže družstvo toto zmeškání nepromine, odložení zániku členství v mezním případě až o jeden rok.

Po mém soudu by bylo vhodné uvážit tento nepoměr, i když je nutno si uvědomit, že členský poměr je širším vztahem, pokud jde o rozsah práv a povinností, které z něho vyplývají pro jeho nositele, než pracovní poměr, přece jen pracovní vztahy v něm převládají. Je také nutné vzít v úvahu zájem společnosti na stabilitě členského poměru v jednotných zemědělských družstvech i vzhledem k situaci v pracovních silách. Z tohoto hlediska má předpokládaná právní úprava své odůvodnění.

Bude však také vhodné výslovně upravit oprávnění družstevníka k zpět-vzetí odhlášky z jednotného zemědělského družstva, aniž by s tím muselo družstvo souhlasit a stanovit také formu zpět-vzetí odhlášky, které by mělo být písemné.

Platná právní úprava i návrh tezí zásad o zemědělském družstevnictví termínují zánik členského poměru ke sklizni. Teze v souladu s existující praxí uvádějí přesný termín zániku členství dnem 1. října. Podle mého názoru je možné o vhodnosti tohoto termínu uvažovat. Termín 1. října ve skutečnosti neodpovídá na většině území našeho státu ukončení sklizně. Sklizeň okopanin zasahuje zpravidla až do měsíce listopadu, takže uvedeným termínem není řešen předpokládaný účel, totiž aby jednotné zemědělské družstvo mohlo zajistit sklizňové práce stávajícími pracovními silami.

Zánik členství k 1. říjnu má tedy význam a účel jen tehdy, jestliže vystupující družstevník bude individuálně hospodařit, pro včasné vyčlenění pozemků, k čemuž bude docházet, jak i návrh tezí předpokládá ojediněle, neboť vystupující družstevník bude mouset prokazovat před okresním národním výborem, že má možnost zajistit řádné obdělání pozemků. K tomuto prokázání musí dojít v době před stanoveným termínem zániku členství.

Stojí za úvahu, neměl-li by být termín zániku členství vystoupením diferencován podle toho, zda vystupující družstevník bude hospodařit jako jednotlivě hospodařící rolník, či nikoli. Ve druhém případě by bylo podle mého názoru vhodnější stanovit termín zániku členství ke dni 1. ledna. Bylo by to praktičtější z hlediska vypořádání vzájemných nároků mezi jednotným zemědělským družstvem a vystupujícím družstevníkem vzhledem k tomu, že k uvedenému datu se provádí a schvaluje účetní uzávěrka družstva za uplynulý rok. Odpadly by tak problémy s kvalifikací nároků vzhledem k tomu, že členství v jednotném zemědělském družstvu netrvalo celý rok, jako je tomu při určování doplňkové odměny (prémii nebo podílů na dosažených hospodářských výsledcích) nebo plnění naturálií z titulu užívání záhumenku atp.

Stanovení termínu zániku členského poměru ke dni 1. ledna by však mělo jeden nedostatek, pokud by šlo o družstevníky pracující v rostlinné výrobě. Těmto družstevníkům by družstvo zpravidla nemohlo po faktickém ukončení sklizňových prací až do 2. ledna poskytovat vhodné pracovní příležitosti. Ovšem tento problém by měla řešit právní úprava uplatňování práva na práci v jednotných zemědělských družstvech v průběhu kalendářního roku včetně dohod o pracovních podmínkách, takže by nemusel působit těžkosti, nehledě k tomu, že by byl vždy možný zánik členského poměru dohodou.

Nelze však ani zanedbávat okolnost, že zánik členského poměru ke dni 1. října se již ve vědomí družstevníků i řídících orgánů jednotných zemědělských družstev vžil. Diferenciace lhůty k podání odhlášky (tj. chtěl-li by vystupující družstevník individuálně hospodařit, ke dni 1. dubna, v ostatních případech ke dni 1. července) by musela vyřešit i otázku, ke kterému dnu by došlo k zániku členství, jestliže by se v řízení před okresním národním výborem neprokázalo, že vystupující družstevník bude moci zajistit řádné obdělání pozemků. V tomto případě by pak členství v družstvu mělo zaniknout rovněž až 1. ledna, takže by pro vystoupení platila devítiměsíční lhůta.

Uvedl jsem již výše, že členský poměr v jednotném zemědělském družstvu je osobním právem, které vznikne, resp. zanikne, individuálním projevem vůle dotčeného občana podle stanovených formálních náležitostí při zachování zásady dobrovolnosti. S tímto pojetím i právní úpravou existence členského poměru nekoresponduje návrh tezí zákona o zemědělském družstevnictví, podle kterého, vystoupí-li z družstva pouze jeden ze spoluvlastníků sdruženého zemědělského majetku, může družstvo tuto odhlášku posuzovat též jako odhlášku druhého člena — spoluvlastníka. V takovém

případě by to však družstvo muselo písemně druhému spoluvlastníku, který nepodal odhlášku, do 15 dnů od podání odhlášky jednoho ze spoluvlastníků, oznámit, že jeho členství zanikne rovněž k 1. říjnu téhož roku.

Právní zakotvení uvedeného návrhu by znamenalo podle mého názoru neodůvodněnou vazbu existence členského poměru na majetkové vztahy v oblasti, kde tato vazba nemá společenský ani praktický význam. Jestliže motivem pro zavedení uvedeného způsobu zániku členského poměru je vytvoření možnosti pro to, aby z užívání jednotného zemědělského družstva mohly být všem spoluvlastníkům vyčleněny pozemky, neodpovídá to celkové tendenci návrhu tezí zásad zákona o zemědělském družstevnictví, která směřuje k tomu, aby se upevnila trvalost družstevního užívání pozemků i potom, když členský poměr družstevníka-vlastníka pozemků zanikne.

c) Zánik členského poměru dohodou o uvolnění

Zánik členského poměru dohodou o uvolnění zavedly Vzorové stanovy JZD v roce 1961. Dohoda o uvolnění je upravena v čl. 15 odst. 3 Vzorových stanov JZD a v části III. odst. 3 Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD. Dohodou o uvolnění zanikne členský poměr na podkladě oboustranné dohody jednotného zemědělského družstva a družstevníka k jakémukoli dohodnutému dnu. K právní účinnosti dohody o uvolnění se vyžaduje její dodatečné schválení místním národním výborem.

Cit. právní úprava dohody o uvolnění nemá výslovné ustanovení o jejích formálních náležitostech. Vzhledem k tomu, že ustanovení části III. odst. 3 Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD, ve které jsou uváděny důvody, kdy družstvo má na dohodu o uvolnění přistoupit, používá výrazu „odhláška“, lze vyvodit závěr, že projev vůle družstevníka, který požaduje zánik členství dohodou o uvolnění, musí být písemný.

Podle výslovného ustanovení části III. odst. 3 Vzorového pracovního a jednacího řádu je za jednotné zemědělské družstvo kompetentním orgánem k uzavření dohody o uvolnění představenstvo družstva. Není v tomto případě stanovena výlučná kompetence členské schůze. Je zřejmé, že při záporném rozhodnutí představenstva o uzavření dohody o uvolnění s dotčeným družstevníkem, může tento družstevník požádat o konečné rozhodnutí členskou schůzi družstva. Plyne to ze vzájemného vztahu představenstva a členské schůze, pokud jde o jejich kompetenci rozhodovat v záležitostech družstva.

K právní účinnosti dohody o uvolnění, tj. k zániku členského poměru dohodou, je nutné, aby dohodu o uvolnění schválil místní národní výbor, jak to určuje ustanovení čl. 15 odst. 3 Vzorových stanov JZD i části III. odst. 3 Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD. Podkladem pro rozhodnutí místního národního výboru je usnesení představenstva družstva o uzavření dohody o uvolnění a odhláška družstevníka. Představenstvo je povinno předložit tuto dohodu ke schválení místnímu národnímu výboru.

Místní národní výbor vystupuje v tomto případě vůči jednotnému ze-

zemědělskému družstvu jako orgán státní správy podle ustanovení § 55 odst. 1 písm. b) zák. č. 49/1959 Sb. Jeho kompetence v tomto směru záleží mimo jiné také ve schvalování důležitých usnesení a opatření družstva, která podle platných předpisů vyžadují ke své platnosti schválení určeného orgánu státní správy. Dohodu o uvolnění schvaluje rada místního národního výboru. Jde o vztah místního národního výboru k jednotnému družstevník.⁴⁾ Družstvo by se mohlo proti zápornému rozhodnutí MNV odvolat podle ust. §§ 55 a násl. zák. č. 71/1967 Sb.

K zániku členství v jednotném zemědělském družstvu dohodou o uvolnění dojde okamžikem, kdy dohodu o uvolnění schválil místní národní výbor, který je to povinen jednotnému zemědělskému družstvu oznámit. Jestliže se však družstevník a družstvo dohodli na pozdějším termínu zániku členství než o schválení dohody rozhodl místní národní výbor, zanikne členský poměr tímto pozdějším dnem. Členský poměr však nemůže dohodou o uvolnění zaniknout dřívejším dnem, než dohodu schválil místní národní výbor. Vzniká otázka, jak jsou jednotné zemědělské družstvo a družstevník svými projevy směřujícími k zániku členského poměru dohodou o uvolnění vázáni. Je nepochybné, že družstevník až do doby, kdy dohodu na zánik členství dohodou o uvolnění, přistoupí představenstvo družstva, může vzít svou odhlášku kdykoliv zpět. Družstevník ani družstvo by však nemohlo vzít své projevy směřující k zániku členského poměru dohodou o uvolnění po tom, kdy s uzavřením dohody vyslovilo souhlas představenstvo družsta. Je to v zájmu stability právních vztahů a lze pro tento případ použít analogie iuris podle ustanovení § 47 občanského zákoníku. Podle cit. ustanovení, jestliže se účastníci v podepsané formě shodli na obsahu smlouvy a k jejímu vzniku je ještě třeba rozhodnutí příslušného orgánu, jsou svými projevy vázáni až do tohoto rozhodnutí. Je-li rozhodnutí záporné, ke smlouvě nedojde.

K tomu, aby jednotné zemědělské družstvo mohlo rozhodnout o dohodě o uvolnění, je nutné, aby z odhlášky družstevníka bylo zřejmé, že chce dosáhnout zániku členství dohodou a uvolnění k určitému dni. Jinak má odhláška družstevníka z jednotného zemědělského družstva účinky směřující k zániku členství vystoupením podle ustanovení čl. 15 odst. 2 Vzorových stanov JZD, a družstvo by nemělo důvod o dohodě o uvolnění jednat.

Jinou otázkou je, zda odhláška družstevníka, ve které požaduje zánik členství dohodou o uvolnění, má zároveň i právní účinky pro zánik členství vystoupením, což má praktický význam v těch případech, když představenstvo družstva, resp. místní národní výbor se zánikem členství dohodou o uvolnění nesouhlasí.

Podle mého názoru je nutné vycházet z toho, že zánik členského poměru vystoupením a zánik členského poměru dohodou o uvolnění jsou dvěma způsoby zániku členského poměru. Projev vůle družstevníka, který chce ukončit členství musí tedy směřovat k jednomu z uvedených způsobů zá-

⁴⁾ Viz nepublikované rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR 3 Cz 30/70/9 C 51/69.

niku členství, přičemž není vyloučeno, aby družstevník v odhlášce výslovně uvedl, že v případě, nepřistoupí-li družstvo na zánik členství dohodou, znamená jeho odhláška projev vůle k zániku členství vystoupením.

Tato skutečnost má z hlediska zájmu družstevníka význam proto, že v případech, kdy družstvo nepřistoupí na dohodu o uvolnění, by mohl mezitím zmeškat lhůtu pro podání odhlášky k vystoupení z družstva.

Platná právní úprava dohody o uvolnění neurčuje termín, do kterého by jednotné zemědělské družstvo bylo povinno o návrhu družstevníka na dohodu o uvolnění rozhodnout.

Je nutné si uvědomit, že podnětem k zániku členského poměru dohodou o uvolnění nemusí být vždy odhláška družstevníka, ale že na zániku členského poměru dohodou bude mít zájem jednotné zemědělské družstvo. Podkladem pro rozhodnutí místního národního výboru o schválení dohody o uvolnění musí být dohoda uzavřená mezi jednotným zemědělským družstvem a dotčeným družstevníkem, z které musí být nepochybné, že družstevník se zánikem členství dohodou o uvolnění souhlasí.

V souvislosti s problematikou zániku členského poměru dohodou o uvolnění je nutné uvést, že v platné zemědělskodružstevněprávní úpravě neexistuje obdoba zániku členství na podkladě jednostranného rozhodnutí družstevníka s přiměřenou lhůtou, má-li družstevník k zániku členství odpovídající důvody tak, jako umožňuje pracovníkovi v pracovním poměru zánik pracovního poměru pracovněprávní úprava podle ustanovení § 51 odst. 1 zákoníku práce.

Určitou snahou, právně však nedokonalou, řešit odůvodněné zájmy družstevníků na zániku členského poměru je již zmíněné ustanovení části III. odst. 3 Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD, které uvádí důvody, kdy má družstvo na dohodu o uvolnění přistoupit. K dohodě má dojít zejména v případech, kdy družstevníka vedou k odhlášce z družstva důležité osobní, rodinné, pracovní či zdravotní důvody (sňatek, následování manžela do jiného bydliště, změněná pracovní schopnost, změněná kvalifikace, kterou nelze v družstvu uplatnit apod.), anebo když přechod družstevníka do jiného družstva, či organizace je odůvodněn vyšším společenským zájmem.

V uvedených situacích však nejde o vynutitelnou právní povinnost družstva dohodu o uvolnění uzavřít. Záleží tedy vždy na úvaze družstva (jeho představenstva, resp. členské schůze), zda družstvo v určitém případě na dohodu o uvolnění s dotčeným družstevníkem přistoupí.

Povinnost jednotného zemědělského družstva přistoupit v uvedených situacích by mohlo jít jen tehdy, kdyby družstvo ve svých stanovách, resp. ve svém pracovním a jednacím řádu výslovně uvedlo, že nastanou-li něni vynutit, jestliže by družstvo samo ustanovení svých stanov, resp. pracovního a jednacího řádu nerespektovalo.

Uvedené problémy související s právní úpravou zániku členského poměru dohodou o uvolnění ukazují na nutnost jejich legislativního řešení v novém zákoně o zemědělském družstevnictví.

Pokud jde o náležitosti projevu vůle směřující k zániku členství dohodou

o uvolnění, jejíž existence jako jeden ze způsobů zániku členského poměru je plně odůvodněná, měla by právní úprava vyjádřit, že právní úkon směřující k takovému projevu vůle by měl mít písemnou formu, i když nedostatek písemné formy by neměl působit neplatnost tohoto právního úkonu. Bylo by rovněž vhodné vyjádřit skutečnost, že k dohodě o uvolnění může dát vůči určitému družstevníku podnět i jednotné zemědělské družstvo.

Orgánem oprávněným za družstvo rozhodnout o uzavření dohody o uvolnění by mělo zůstat představenstvo družstva. Dohodu o uvolnění by družstvo s odcházejícím družstevníkem mělo uzavřít písemnou formou. Za družstvo by dohodu podepisoval funkcionář, resp. funkcionáři, kteří budou oprávněni zastupovat družstvo ve vnitřních vztazích.

K právní účinnosti dohody o uvolnění by neměl být nutný souhlas místního národního výboru, jak to také návrh tezí zásad zákona o zemědělském družstevnictví předpokládá. Orgány družstva jsou jistě dnes samy schopny posoudit, zda odchod družstevníka z družstva neohrozí plnění výrobních úkolů. Odpadnou tak problémy, které by mohly vznikat ze vzájemného vztahu jednotného zemědělského družstva a orgánu státní správy při uplatňování této kompetence.

Členství dohodou o uvolnění zanikne dohodnutým dnem, přičemž by měl být vyloučen zánik členského poměru dřívějším dnem, než o dohodě o uvolnění rozhodlo představenstvo družstva.

Bylo by rovněž vhodné určit lhůtu, do které by bylo představenstvo družstva povinno o návrhu družstevníka na dohodu o uvolnění přistoupit a uvážit i sankci, pokud by představenstvo družstva nerozhodlo. Připadá tu v úvahu přiměřené použití ustanovení § 43 odst. 4 zákoníku práce, podle kterého požádá-li pracovník písemně o rozvázání pracovního poměru k určitému dnu a neodmítne-li organizace jeho žádost do 15 dnů od jejího doručení, skončí pracovní poměr dohodou tím dnem, který pracovník ve své žádosti uvedl.

Je nutné zvážit, zda obdobná sankce, kterou pravuje pro daný případ zákoník práce, by byla pro jednotná zemědělská družstva vhodná vzhledem k situaci v pracovních silách.

Návrh tezí zásad zákona o zemědělském družstevnictví zavádí nový způsob zániku členského poměru, a to vystoupením se zkrácenou lhůtou. Uvedený předpokládaný způsob zániku členského poměru navazuje na úpravu obsaženou v části III. odst. 3 Vzorového pracovního jednacího řádu JZD, ve kterém jsou určeny důvody, kdy má družstvo přistoupit na dohodu o uvolnění a bere v úvahu ustanovení § 51 odst. 1 zákoníku práce, který uvádí důvody, při jejichž existenci na straně pracovníka nemůže organizace prodloužit výpovědní lhůtu o dalších šest měsíců.

Mezi důvody, které budou zakládat oprávnění družstevníka dosáhnout zániku členského poměru se zkrácenou výpovědní lhůtou by měl být uveden i důvod, záležející v tom, že jednotné zemědělské družstvo odmítne uzavřít dohodu o pracovních podmínkách, resp. neplní povinnosti, které z uzavřené smlouvy o výkonu práce na sebe převzalo.

Uvedený návrh tezí zákona o zemědělském družstevnictví po mém

soudu právně určuje samostatný způsob zániku členského poměru, má-li pro tento zánik družstevník zákonem kvalifikované důvody. Pojmově je vyloučeno, aby zákon přikazoval, kdy má určitý subjekt, v daném případě jednotné zemědělské družstvo, přistupovat na dohodu. Uzavření dohody musí být vždy ponecháno na rozhodnutí oprávněného subjektu.

Platná právní úprava neupravovala výslovně zánik členského poměru zánikem jednotného zemědělského družstva, ať již absolutním zánikem, nebo zánikem v důsledku jeho sloučení s jinými družstvy. I když zánik členského poměru v tomto případě logicky vyplývá ze skutečnosti, že určité jednotné zemědělské družstvo, jehož byl družstevník členem zaniklo, je vhodné, aby i tento způsob zániku členského poměru byl v zákoně výslovně uveden. To se týká i zániku jednotného zemědělského družstva rozdělením, popř. jeho převodu do státní zemědělské organizace.

d) Zánik členského poměru jednostranným rozhodnutím družstva

Platná zemědělskodružstevněprávní úprava upravuje jen jeden způsob zániku členského poměru jednostranným rozhodnutím jednotného zemědělského družstva, a to vyloučením z členství JZD. K vyloučení člena z jednotného zemědělského družstva se vyžaduje existence určitých právních důvodů, které jsou taxativně vypočteny v ustanovení čl. 15 odst. 4 Vzorových stanov JZD.

Člen může být vyloučen z disciplinárních důvodů, tj. za hrubé nebo opětovné porušení družstevní kázně. Vyloučení člena jakožto nejvyšší disciplinární trest se neukládá ihned, ale podle cit. ustanovení Vzorových stanov JZD až po bezvýsledném vyčerpání jiných disciplinárních opatření.

Dalším důvodem pro vyloučení člena je skutečnost, že se družstevník těžce prohřešil proti společnosti a státu. Pro žádný jiný důvod nemůže být družstevník z družstva vyloučen.

Orgánem kompetentním k vyloučení družstevníka z družstva je členská schůze družstva. Jde o výlučnou kompetenci členské schůze.

Obdobné problémy, které jsem uváděl v souvislosti se vznikem členského poměru nastávají tehdy, jestliže o vyloučení družstevníka z družstva by rozhodlo představenstvo družstva, které by na sebe vztáhlo výlučnou kompetenci členské schůze podle ustanovení čl. 27 odst. 4 Vzorových stanov JZD.

Z cit. právní úpravy lze usuzovat, že k zániku členského poměru v JZD dojde dnem rozhodnutí členské schůze družstva. Převezme-li tedy představenstvo kompetenci členské schůze, dojde k zániku členského poměru už rozhodnutím představenstva, ovšem za podmínky, že představenstvo toto své usnesení předloží k rozhodnutí nejbližší členské schůzi a že členská schůze toto rozhodnutí potvrdí.

V případě, že by představenstvo toto své rozhodnutí nejbližší členské schůzi nepředložilo, resp. kdyby členská schůze usnesení představenstva neschválila, usnesení představenstva by bylo neplatné ex tunc, to znamená, že by k vyloučení z družstva vůbec nedošlo, a jednotné zemědělské

družstvo by dotčenému družstevníku odpovídalo za způsobenou škodu, např. za náhradu ušlého výdělku.

Potvrdila-li by členská schůze rozhodnutí představenstva o vyloučení družstevníka z družstva, nastaly by právní účinky vyloučení už dnem usnesení představenstva družstva.

Vzhledem k tomu, že k rozpornému stanovisku mezi rozhodnutím představenstva o vyloučení a rozhodnutím členské schůze, které by mělo potvrdit vyloučení, by mělo dojít častěji, jak z povahy věci vyplývá, než je tomu při vzniku členského poměru, už vzhledem k tomu, že členská schůze rozhoduje o vyloučení s delším časovým odstupem, mělo by představenstvo přistupovat k vylučování z družstva ve své kompetenci podle ustanovení čl. 27 Vzorových stanov JZD jen zcela výjimečně.

Pro právoplatnost vyloučení družstevníka z jednotného zemědělského družstva musí být splněny vedle hmotněprávních podmínek, jak je uvádí ustanovení čl. 15 odst. 3 Vzorových stanov JZD, musí být podle mého názoru dodržena i pravidla postupu, vzhledem k tomu, že vyloučení z jednotného zemědělského družstva bývá současně kárným opatřením uloženým jednotným zemědělským družstvem provinilému družstevníkovi za porušení družstevní kázně.

Jde o respektování ustanovení čl. 14 Vzorových stanov JZD a části IV. Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD. Zde je nutno upozornit na ustanovení části IV. odst. 11 Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD, že k projednání o vyloučení musí být družstevník přizván písemně, a to nejméně týden před konáním členské schůze. Jen tehdy, kdyby se provinilý družstevník bez omluvy nedostavil, bylo by možné projednat vyloučení v jeho nepřítomnosti (ust. části IV. odst. 7 VPJŘ). To se týká i situace, rozhodovalo-li by o vyloučení z družstva představenstvo družstva.

Vzhledem k závažnosti vyloučení z jednotného zemědělského družstva mám za to, že dodržení této procedurální podmínky je podmínkou pro platnost rozhodnutí družstva o vyloučení družstevníka z družstva.

Na požádání vyloučeného člena místní národní výbor přezkoumá usnesení členské schůze o vyloučení. V odůvodněných případech doporučí družstvu nové projednání na členské schůzi, aniž by však členská schůze byla stanoviskem místního národního výboru vázána.

Jiná právní situace nastane, když vyloučení z jednotného zemědělského družstva je protiprávní proto, že k vyloučení nebyl dán některý z taxativně vypočtených důvodů v ustanovení čl. 15 odst. 4 Vzorových stanov JZD nebo byla porušena uvedená pravidla postupu. V tomto případě by podle ustanovení § 56 odst. 2 zák. č. 49/1959 Sb. měl okresní národní výbor zastavit výkon rozhodnutí členské schůze. To znamená, že z usnesení členské schůze družstva o vyloučení družstevníka z družstva by neplynuly právní účinky. Kdyby členská schůze trvala na svém usnesení o vyloučení a o platnosti jejího usnesení bylo kladně rozhodnuto ve správním řízení podle zák. č. 71/1967 Sb., usnesení správního orgánu by působilo ex tunc, to znamená, že k zániku členství by došlo dnem původního usnesení členské schůze o vyloučení. V opačném případě by jednotné zemědělské družstvo odpoví-

dalo vůči družstevníkovi za důsledek protiprávního vyloučení z družstva.

Oprávněnost, resp. protiprávnost rozhodnutí jednotného zemědělského družstva o vyloučení družstevníka by mohl rozhodnout na podkladě žaloby dotčeného družstevníka i soud.

Na rozdíl od pracovníprávní úpravy nezná zemědělskodružstevní právo jinou možnost zániku členského poměru z vůle jednotného zemědělského družstva než vyloučením.

Změny v zaměření výroby určitého družstva nebo změny ve výrobní technologii zaváděním nové mechanizace mající za následek snížení potřeby pracovních sil, popř. změny v organizaci výroby družstva, nemůže družstvo řešit tím, že by mohlo dosáhnout zániku členství přebytných družstevníků jednostranným aktem. Družstvo musí organizovat výrobu tak, aby využilo pracovních schopností všech družstevníků, i když to samozřejmě činí v praxi potíže. Smyslem této právní úpravy je dosáhnout toho, aby družstevníci měli právní jistotu, že se na výsledcích družstevního hospodaření, o které se zasloužili, budou moci podílet i v budoucnu.

Z hlediska de lege ferenda je nutno uvažovat, zda by nebylo vhodné rozšířit způsobilost jednotného zemědělského družstva dosáhnout zániku členského poměru družstevníka svým jednostranným rozhodnutím, existovaly-li by pro to zákonem stanovené důvody.

Jde zejména o to, zda by neměly být stanoveny obdobné důvody pro zánik členského poměru v jednotném zemědělském družstvu, jak určuje zákoník práce v ustanovení § 46 zákoníku práce, ve znění novely, záležející v organizačních změnách na straně organizace, stane-li se pracovník nadbytečným, vzhledem ke změně jejich úkolů a technického vybavení, nebo situací vzniklých na straně pracovníka, např. je-li pracovník ze zdravotních důvodů trvale nezpůsobilý plnit povinnosti vyplývající pro něho z pracovního poměru, nebo je-li pracovník nezpůsobilý plnit povinnosti vyplývající z jeho pracovního poměru, protože nesplňuje předpoklady stanovené pro výkon jeho dosavadní práce nebo požadavky na tuto práci kladené. Důvody spočívající v porušení pracovní kázně pracovníkem, které umožňují organizaci dosáhnout zániku pracovního poměru, neberu v tomto srovnání v úvahu, neboť zemědělskodružstevněprávní úprava s nimi spojuje vyloučení z družstva.

Mám za to, že povaha členského poměru, jako vzájemného vztahu jednotného zemědělského družstva a družstevníka založeného dobrovolným rozhodnutím obou stran v souladu se zásadami socialistického zemědělského družstevnictví nedovoluje, aby jednotné zemědělské družstvo zbavilo členství družstevníka, který se ničím neprovinil. Problémy, které jsou spojeny s uplatněním práva na práci družstevníka a s výkonem práce podle jeho kvalifikace, musí řešit právní režim dohod o pracovních podmínkách.

V diskusi při přípravě nového zákona o zemědělském družstevnictví, se uvažuje námět, upravit možnost zániku členského poměru jednostranným rozhodnutím jednotného zemědělského družstva, a to vyškrtnutím. Zavedení tohoto způsobu zániku členství je odůvodňováno tím, že členy družstev jsou často občané, kteří buď vůbec nebo po dlouhou dobu v družstvu

nepracují a jsou zpravidla v pracovním poměru v jiné organizaci. Členy družstva se stali v době jeho založení, i když bylo zřejmé, že v družstvu nebudou pracovat. Vzhledem k tomu, že vyloučení z jednotného zemědělského družstva je ve vědomí družstevníků i občanů spojeno s určitými morálními hledisky, váhají jednotná zemědělská družstva použít pro zánik členského poměru těchto družstevníků, kteří mnohdy nemají k družstvu vůbec žádný vztah, formy vyloučení, i když po formální stránce důvody k vyloučení jsou dány.

Jsem pro to, aby tento způsob zániku členství byl v zákonu o zemědělském družstevnictví uplatněn. Musí však být taxativně vymezeny důvody, kdy oprávněný orgán družstva, po mém soudu, představenstvo, by mohl uplatnit zánik členského poměru určitého družstevníka vyškrtnutím. Bylo by vhodné určit v podstatě jen jeden důvod, kdy by družstvo mohlo zánik členství vyškrtnutím uplatnit, a to skutečnost, že družstevník v družstvu po určenou dobu vůbec nepracuje. Rozhodnutí oprávněného orgánu družstva by mohl přezkoumat z hlediska dodržení zákonných podmínek soud.

Pokud jde o vyloučení z jednotného zemědělského družstva, je nutno zamyslet se nad otázkou, který orgán by k tomuto závažnému rozhodnutí měl být kompetentní. Návrh tezí zásad vychází z názoru, že by tímto orgánem měla být členská schůze družstva. Mám pochybnosti o vhodnosti tohoto návrhu. Návrh tezí správně vychází z toho, že vyloučení z jednotného zemědělského družstva má následovat po hrubém nebo opětovném porušení družstevní kázně. Projednání takového provinění družstevníka a vyvození důsledků z jeho jednání má být bezprostřední. Jsou-li vzhledem ke konkrétnímu případu skutečně dány důvody k vyloučení, není vhodné, aby takový družstevník setrval po delší dobu v družstevním kolektivu.

Vzhledem k možnostem, kdy se mohou scházet členské schůze družstva by bylo po mém soudu vhodné, aby o vyloučení družstevníka z družstva mohlo rozhodnout představenstvo družstva s tím, že o přezkoumání jeho rozhodnutí by měla rozhodovat členská schůze a vyloučený družstevník by mohl požádat o rozhodnutí, pokud by s vyloučením družstva nesouhlasil, soud.

III. VZÁJEMNÝ VZTAH EXISTENCE ČLENSKÉHO POMĚRU V JZD K PRACOVNÍMU A UČEBNÍMU POMĚRU A DVOJÍ ČLENSTVÍ V JZD

a) Členský a pracovní poměr k témuž JZD

Povaha a podstata členského poměru v JZD na jedné straně a pracovního poměru na straně druhé vylučuje, aby občan byl k témuž družstvu v členském i pracovním poměru. Tuto skutečnost vyjádřilo i rozhodnutí Nejvyššího soudu, podle kterého, stane-li se pracovník, který je v pracovním poměru k jednotnému zemědělskému družstvu, členem tohoto družstva, zanikne jeho pracovní poměr a vznikne členský poměr. Toto rozhodnutí bylo vydáno před účinností zákoníku práce.⁵⁾

⁵⁾ Viz č. 2/1964 Sb. rozh. čs. soudů.

Z hlediska platné pracovněprávní úpravy je nutné zaujmout stanovisko k otázce platného zániku pracovního poměru v tomto případě. Podle ustanovení § 43 zákoníku práce, dohodnou-li se organizace a pracovník na rozvázání pracovního poměru, končí pracovní poměr sjednaným dnem. Nedodržení písemné formy dohody nemá za následek její neplatnost.

Není důvod pochybovat o tom, že podáním členské přihlášky projevuje pracovník svou vůli stát se členem určitého JZD, a tedy i vůli, aby zanikl jeho pracovní poměr k tomuto JZD. Stejně tak družstvo rozhodnutím členské schůze o přijetí svého pracovníka za člena dává najevo svou vůli, aby zanikl jeho pracovní poměr. Pracovní poměr zanikne tehdy, kdy o vzniku členství pracovníka rozhodl oprávněný orgán družstva.

K platnému zániku pracovního poměru dohodou a k platnému vzniku členského poměru pracovníka v témže družstvu není tedy zapotřebí, aby rozhodnutí oprávněného orgánu družstva o přijetí pracovníka v pracovním poměru za člena družstva předcházela samostatná písemná dohoda o zániku pracovního poměru. K uzavření dohody o zániku pracovního poměru dochází právním úkonem pracovníka, který podává přihlášku do družstva a právním úkonem oprávněného orgánu družstva, který rozhodne o přijetí tohoto pracovníka za člena družstva.

Není vyloučeno, aby vzniku členství vedle podané přihlášky a rozhodnutí družstva o přijetí za člena předcházela samostatná dohoda o zániku pracovního poměru.

b) Dvojí členství v JZD

Ustanovení čl. 9 odst. 2 Vzorových stanov JZD připouští existenci členského poměru ke dvěma různým jednotným zemědělským družstvům, tzv. dvojí členství. Členství v novém družstvu však může vzniknout jen se souhlasem družstva původního. Ke škodě určitosti právních vztahů z hlediska jejich dokazování, neurčuje cit. ustanovení Vzorových stanov JZD písemnou formu tohoto souhlasu. Nedostatek písemné formy by sám o sobě neznamenal neplatnost členského poměru v novém družstvu. Předpokladem jeho platného vzniku je však určitost projevu vůle původního družstva vyjadřující jeho souhlas, aby určitý družstevník se stal členem družstva jiného.

Nedostatek takového souhlasu by znamenal podle mého názoru neplatnost členského poměru v novém družstvu. Vzhledem k imperativnímu zákazu ustanovení čl. 9 odst. 2 Vzorových stanov JZD, které uvádí, že družstvo *nesmí* přijmout člena jiného družstva, bez souhlasu původního družstva, lze vyvodit neplatnost vzniku členského poměru v novém družstvu z ustanovení § 3 odst. 2 zák. č. 49/1959 Sb.

Motivy pro uzavření souběžných členských poměrů ve dvou jednotných zemědělských družstvech mohou být různé. Dvojitým členstvím lze řešit uplatnění kvalifikace družstevníka, kterou nemůže v původním družstvu dočasně uplatnit a není v zájmu tohoto družstevníka ani družstva, aby se zprůtrhaly jejich vzájemné vztahy vzhledem k budoucímu uplatnění v tomto družstvu. Motivem mohou být i zdravotní důvody.

Družstevník s dvojím členstvím pak realizuje pracovní vztahy z velké části především v družstvu novém. Je v tomto družstvu povinen zachovávat pracovní kázeň atd. Není přitom vyloučena jeho pracovní účast i v družstvu původním, pokud by to nebylo na újmu plnění pracovních povinností v družstvu novém.

Z povahy věci však plyne, a zemědělskodružstevněprávní úprava to nevyklučuje, aby družstevník, který je členem jiného družstva, nerealizoval některá členská práva a povinnosti v družstvu původním. Týká se to např. práv a povinností plynoucích z majetkových vztahů, jako např. splácení združstevněného živého a mrtvého inventáře, užívání záhumenku, ale i vztahu řídicích, jako je účast na členské schůzi a hlasování na ní atp.

K zániku členství v družstvu novém může dojít při splnění podmínek požadovaných pro zánik členství v JZD podle ustanovení čl. 15 Vzorových stanov JZD. Zánikem členství v novém družstvu obnovuje se v plném rozsahu realizace práv a povinností plynoucích z členského poměru v družstvu původním, včetně vztahů pracovních.

Na základě konkrétního způsobu by bylo podle mého soudu vhodné zajistit, do jaké míry se v praxi dvojí členství uplatňuje. I když lze předpokládat, že se vyskytuje ojediněle, nelze jeho použití vyloučit. Výjimečnost použití není důvodem k tomu, aby určitý společenský vztah nebyl právem upraven. Naopak, právní úprava musí reagovat i na situace výjimečné.

Vzhledem k závažnosti existence dvojího členství a k právním důsledkům, které z něho vyplývají, myslím, že by bylo účelné, aby byl vyžadován předchozí písemný souhlas družstva, jehož je uchazeč o členství v jiném družstvu členem, k vzniku členství v družstvu jiném. Bez tohoto souhlasu by členství nemohlo platně vzniknout.

Právně by také měla být stanovena povinnost družstevníka plnit práva a povinnosti v pracovních vztazích v plném rozsahu v družstvu novém, aby o tom nedocházelo k pochybnostem a případným sporům mezi oběma družstvy.

Není pochybností, že je vhodné a účelné, aby družstevník s dvojím členstvím realizoval majetkové vztahy, zejména pokud jde o splátky za združstevněný inventář v družstvu původním, popř. aby v tomto družstvu užíval i záhumenek, pokud jde o individuálně obdělávaný záhumenek.

Rozpornou je však otázka realizace řídicích vztahů. Po dobu trvání dvojího členství je družstevník bezprostředně svázán s činností družstva, v němž pracuje a má také bezprostřední zájem na výsledcích jeho výrobní a hospodářské činnosti. Nelze však vyloučit oprávněnost zájmu takového družstevníka i na řízení družstva původního, vzhledem k tomu, že se do tohoto družstva vrátí. V konkrétních situacích však nemusí být účast takového družstevníka při rozhodování o záležitostech jeho původního družstva z hlediska družstevního kolektivu vhodná.

Po mém soudu však není praktické jiné řešení, než připustit účast družstevníka s dvojím členstvím na řízení obou družstev.

Platná právní úprava zániku členství v JZD může působit nepružně na možnou potřebu zániku členství v družstvu novém z hlediska družstva

původního. Časové podmínky pro zánik členství vystoupením na podkladě jednostranného rozhodnutí družstevníka mohou být v konkrétním případě nevýhodné. Na tento nedostatek může reagovat nová právní úprava zániku členského poměru tím, že by umožnila zánik členského poměru s kratší výpovědní lhůtou.

Naskýtá se také úvaha, zda by nemělo být zavedeno členství na určitou dobu, které by bylo po mém soudu, jak pro zájem družstevníka, tak i pro zájem obou družstev výhodné. Již předem by byla určena doba, po kterou bude dvojí členství trvat, přičemž by nebyl vyloučen zánik druhého členství před touto dobou.

c) *Pracovní poměr a členství v JZD*

Ustanovení čl. 9 odst. 2 Vzorových stanov JZD připouští platný vznik členského poměru pracovníka jiné socialistické organizace k určitému jednotnému zemědělskému družstvu za trvání tohoto existujícího pracovního poměru. Jednotné zemědělské družstvo však může přijmout za člena pracovníka jiné organizace jen se souhlasem této organizace.

Bude-li pracovník i po vzniku členského poměru v JZD plnit v celém rozsahu pracovní povinnosti plynoucí z pracovního poměru v organizaci, ve které je zaměstnán, jeví se členský poměr, vycházíme-li z pojetí § 70 zákoníku práce jako *vedlejší členský poměr ve vztahu k současně existujícímu pracovnímu poměru*. V jednotném zemědělském družstvu pracuje tento družstevník ve svém volném čase, přičemž pracovní účast nemusí ani být hlavním motivem pro vznik členství v družstvu.

Je zřejmé, že v praxi se takováto souběžná existence členského a pracovního poměru vyskytuje a bude vyskytovat jen zcela ojediněle, tak jako mohou být ojedinělé zájmy družstev na vzniku takových členských poměrů. V této souvislosti je však vhodné upozornit na to, že v jednotných zemědělských družstvech přetrvává řada souběžných pracovních poměrů a členských poměrů z doby kolektivizace, kdy se pracovníci v pracovním poměru stávali členy JZD. Motivem pro vznik těchto členských poměrů byl zájem na posílení členské základny existujících družstev. Tyto členské poměry mnohdy přetrvávají, i když tito členové svá práva členská a povinnosti nerealizují.

Z hlediska praxe a zájmů jednotných zemědělských družstev jsou aktuálnější případy, kdy členem družstva se stává pracovník vyslaný ke kádrovému posílení JZD. Pracovní poměr vyslaného pracovníka k organizaci, v níž před odchodem do JZD pracoval, může trvat, i když organizace souhlasí s tím, že po dobu existence členství v JZD, do něhož byl vyslán, nebude v organizaci pracovat.

I na vznik těchto členských poměrů je nutno uplatnit právní režim podle zemědělskodružstevněprávních předpisů.

Pro zachovávání socialistické zákonnosti a určitost a jasnost právních vztahů je nutné vypořádat se s otázkou platnosti či neplatnosti vzniku členského poměru, nedá-li organizace, vůči které je uchazeč v pracovním

poměru, podle ustanovení čl. 9 odst. 2 Vzorových stanov JZD souhlas ke vzniku souběžného pracovního poměru.

Zákoník práce ani jiný pracovněprávní předpis způsobilost pracovníka v pracovním poměru uzavřít členský poměr s jednotným zemědělským družstvem za trvání tohoto pracovního poměru neupravuje a ani upravit nemůže. Nejen proto, ale z podstaty věci, vzhledem k tomu, že jde o otázku platnosti členského poměru v JZD, plyne závěr, že tuto otázku lze posoudit podle zemědělskodružstevního práva.

Dikce ustanovení čl. 9 odst. 2 Vzorových stanov JZD imperativně určuje, že družstvo nesmí za člena přijmout člena jiného družstva nebo pracovníka v pracovním poměru před zánikem jeho členství nebo pracovního poměru, leda se souhlasem tohoto družstva nebo organizace, u níž je v pracovním poměru.

Nejsou-li tedy v konkrétním případě dodrženy stanovené podmínky, lze neplatnost existence členského poměru vyvodit z ustanovení § 3 odst. 2 zák. č. 49/1959 Sb., resp. § 9 odst. 2 cit. zákona.

Mám za to, že členský poměr je v uvedeném případě neplatný a že je nerozhodné, kdo neplatnost, zda družstvo či uchazeč o členství, zavinil. V případě, že občan, jehož členský poměr platně nevznikl v družstvu pracuje, je nutné jeho práva a povinnosti z pracovních vztahů posoudit podle rozsahu jeho pracovní účasti v družstvu, pracuje-li v něm trvale nebo jen čas od času podle § 3 odst. 1 zákoníku práce a čl. 16 odst. 2 Vzorových stanov JZD. Pokud tedy jde o práva a povinnosti plynoucí z výkonu práce v družstvu, nemůže být občanovi, u něhož se prokáže, že jeho členský poměr v družstvu platně nevznikl, způsobena újma, neboť pracovní vztahy se v tomto případě posuzují stejně jako pracovní vztahy družstevníků.

Podle mého názoru i nová právní úprava zemědělského družstevnictví musí podmiňovat platnost členského poměru v JZD pracovníka jiné organizace, souhlasem této organizace a měla by pro tento souhlas stanovit písemnou formou, přičemž nedostatek písemné formy by učinil tento právní úkon neplatný, a určit, že tento souhlas musí předcházet vzniku členského poměru. Je to nutné pro regulování pohybu pracovních sil a jejich stabilizaci.

V praxi je mnohem častější souběžná existence členského poměru a pracovního poměru, který družstevník uzavře za trvání jeho členství v družstvu. Uzavření pracovního poměru s jinou organizací má význam pro řešení problémů plynoucích ze sezónního charakteru práce v zemědělství, kdy uzavíráním pracovních poměrů na určitou dobu se řeší otázka zimní zaměstnanosti v jednotných zemědělských družstvech.

Platná právní úprava však ani v těchto případech neřeší důsledně vzájemný vztah pracovního poměru a členského poměru v JZD.

Ustanovení § 70 zákoníku práce, ve znění zák. č. 153/1969 Sb. vztahuje v odst. 5 režim vedlejšího pracovního poměru i na členy JZD, kdy jako vedlejší pracovní poměr se posuzuje též pracovní poměr sjednaný členem

výrobního družstva nebo jednotného zemědělského družstva, *jestliže má tento člen v družstvu plný pracovní úvazek.*

Vzhledem k nerovnoměrnému rozložení práce v jednotných zemědělských družstvech není pojem plného pracovního úvazku jednoznačný a právní předpisy jej také nevymezují. V konkrétních případech by bylo možné vycházet z organizace o rozložení práce v určitém družstvu, jak ji určuje vlastní pracovní a jednací řád družstva pro jednotlivé organizační útvary i pro jednotlivé družstevníky. O vedlejší pracovní poměr by šlo tehdy, jestliže by družstevník v době jeho uzavření, resp. v době jeho trvání, pravidelně v družstvu pracoval.

Uzavření vedlejšího pracovního poměru je vázáno na předchozí *písemný* souhlas jednotného zemědělského družstva a pokud by práce ve vedlejším pracovním poměru bránila družstevníkovi řádně plnit povinnosti vyplývající pro něho z členského poměru nebo by byla na újmu jeho zdraví, mohlo by družstvo družstevníkovi uložit, aby vedlejší pracovní poměr ukončil.

Kdyby družstevník vedlejší pracovní poměr neukončil, šlo by o závažné porušení družstevní kázně, bylo by možno takového družstevníka v krajním případě v souladu s ustanovením čl. 15 Vzorových stanov JZD vyloučit z družstva, což je však závěr z hlediska zájmů družstva na udržení pracovní síly nanejvýše problematický. *Měla by být stanovena i právní povinnost organizace tento vedlejší pracovní poměr ukončit.*

Podle zkušeností z praxe lze usuzovat, že uzavírání vedlejšího pracovního poměru, jak jej vymezuje zákoník práce, je zjevem spíše ojedinělým. Častěji dochází k uzavírání *souběžného pracovního poměru, který uzavírá družstevník s organizací právě v období, kdy v jednotném zemědělském družstvu nepracuje*, poněvadž mu družstvo nemůže poskytnout pracovní příležitosti. Protože nedostatek pracovních příležitostí v družstvu je zjevem časově omezeným vzhledem k vegetačnímu cyklu nebo i z jiných důvodů, bude souběžný pracovní poměr s členským poměrem uzavírán zpravidla na určitou dobu.

Ustanovení § 25 odst. 2 zákoníku práce určuje povinnost družstevníka prokázat, že jednotné zemědělské družstvo ho uvolnilo dočasně pro výkon práce v jiné organizaci.

Problémy s uzavíráním souběžného pracovního poměru na určitou dobu členy jednotných zemědělských družstev nejsou vždy jen v rovině právní, jako někdy v obavách některých družstev, že družstevník dočasně uvolněný pro práci v jiné organizaci, se již do družstva nevrátí. Jde o obavu neopodstatněnou, vzhledem k tomu, že uplynutím sjednané doby pracovní poměr zanikne i vzhledem k ustanovení § 270a zákoníku práce podle novely č. 153/1969 Sb., podle kterého je okresní národní výbor oprávněn uložit organizaci za porušení povinností vyplývajících z pracovněprávních předpisů pokuty.

Zvláštní problematiku tvoří režim souběžného, resp. vedlejšího pracovního poměru družstevníků-důchodců. Na rozdíl od pracovníků v pracovním poměru, kdy odchodem do důchodu pracovník zpravidla dosahuje zániku

pracovního poměru, družstevníci i po odchodu do důchodu v převážné většině případů zůstávají členy jednotného zemědělského družstva. Motivem tu je zájem, podílet se i nadále na výhodách plynoucích z členského poměru, jako je např. nárok na záhumenek.

Pracovní vztahy družstevníků jsou jedním z prvků mnohostranného členského poměru, v němž se i po odchodu do důchodu mohou realizovat a realizují vztahy majetkové, pozemkové, pracovní a řídicí, přičemž není vyloučena, ale naopak je oboustranně prospěšná i realizace vztahů pracovních tím, že se družstevník-důchodce zúčastní práce v družstvu. Tuto prospěšnost vyjadřují i předpisy o sociálním zabezpečení, které umožňují, aby družstevníkům-důchodcům, jejichž důchod nepřevyšuje částku 1000,— Kčs, nebyl při celoročním zaměstnání v JZD, krácen bez ohledu na výši získané odměny.

I když práce družstevníků-důchodců bývá v jednotných zemědělských družstvech žádoucí (nejde však o skutečnost jednoznačnou ve všech družstvech), *nelze* vzhledem ke smyslu a povaze starobního důchodu, což vyplývá i ze zák. č. 103/1964 Sb., o sociálním zabezpečení družstevních rolníků, ve znění později vydaných právních předpisů, *vyvozovat právní povinnost družstevníků-důchodců pracovat po odchodu do důchodu v družstvu.*

Tento závěr je po mém soudu jednoznačný, i když ustanovení čl. 10 Vzorových stanov JZD, kde jsou vymezena práva a povinnosti družstevníků, práva a povinnosti družstevníků v pracovních vztazích nediferencuje. Postavení družstevníků-důchodců věnuje jen obecně bez normativní závaznosti pozornost ustanovení čl. 13 Vzorových stanov JZD.

Vzniká otázka, jak z výše uvedených východisek posuzovat režim vedlejšího nebo souběžného pracovního poměru, který uzavře družstevník-důchodce s jinou organizací, zda jde vůbec o souběžný, resp. vedlejší pracovní poměr vzhledem k tomu, že neexistuje právní povinnost družstevníka-důchodce pracovat v družstvu. Zodpovězení této otázky má praktický význam. Nešlo-li by o souběžný, resp. vedlejší pracovní poměr, nebyl by k jeho uzavření zapotřebí souhlas jednotného zemědělského družstva.

Po mém soudu uzavření pracovního poměru družstevníkem-důchodcem s jinou organizací *je nutno považovat za souběžný, resp. vedlejší pracovní poměr ve smyslu ustanovení §§ 69 a 70 zákoníku práce v platném znění.* I když družstevník-důchodce nemá právní povinnost v jednotném zemědělském družstvu pracovat, rozhodne-li se však pracovat, musí pracovat v družstvu, jehož je členem. Je nutno vycházet z toho, že jeho členský poměr, jehož součástí jsou i práva a povinnosti plynoucí z pracovních vztahů stále trvá. Ustanovení čl. 10 odst. 1 písm. a) Vzorových stanov JZD ukládá družstevníkům povinnost pracovat v družstvu. Projevem vůle družstevníka-důchodce a jeho rozhodnutí pracovat se uplatňují práva a povinnosti, které vyplývají pro výkon práce členy JZD se zemědělskodružstevněprávních, popř. i pracovněprávních předpisů. V tomto případě je to tedy povinnost pracovat v družstvu podle výše cit. ustanovení Vzorových stanov JZD.

Při uzavření pracovního poměru s jinou organizací družstevníkem-důchodcem se tedy uplatňuje ustanovení §§ 69 a 70 zákoníku práce, podle kterých je nutný k jeho uzavření souhlas jednotného zemědělského družstva.

Uvedený rozbor ukazuje, že zemědělskodružstevněprávní předpisy nevěnují oprávnění jednotného zemědělského družstva dávat souhlas k uzavření pracovního poměru jeho členem s jinou organizací pozornost. Nutnost souhlasu jednotného zemědělského družstva v těchto případech je uložena pracovněprávními předpisy.

Vzhledem ke složitosti uplatňování práva na práci v průběhu kalendářního roku vzhledem k sezónnímu charakteru práce v zemědělství, kdy souběžný, resp. vedlejší pracovní poměr družstevníka se často stává jedním z prostředků k dosažení celoročního zaměstnání, je nutno vymezit případy, *kdy jednotné zemědělské družstvo bude povinno družstevníkovi souhlas k uzavření pracovního poměru s jinou organizací dát*. Družstevník by měl mít v těchto vymezených případech možnost si tento souhlas vynutit právními prostředky pod sankcí náhrady škody na ztrátě výdělku, kdyby k ní došlo. To se týká i družstevníků-důchodců.

Půjde o ty situace, kdy jednotné zemědělské družstvo nebude moci družstevníkovi poskytnout pracovní příležitosti. Obsahově budu těmto otázkám věnovat pozornost při výkladech o uplatňování a zajišťování práva na práci v jednotných zemědělských družstvech, z hlediska *de lege ferenda* při výkladu právního režimu smluv o výkonu práce.

Je však nutné vidět i druhé hledisko při uplatňování souhlasu jednotného zemědělského družstva. Je to hledisko disciplíny a pořádku při pohybu pracovních sil v našem národním hospodářství. Jako dosud budou existovat situace, kdy udělení souhlasu družstva s navázáním pracovního poměru jeho členem s jinou organizací bude záležet na úvaze a rozhodnutí družstva.

b) Členský poměr v JZD a učební poměr

Platná právní úprava vychází z relativně nezávislé a samostatné existence členského poměru k JZD a učebního poměru téhož učně k určitému jednotnému zemědělskému družstvu. Oba dva právní vztahy se řídí samostatným právním režimem. Záleží na rozhodnutí učně, bude-li se chtít stát před či při uzavření učebního poměru nebo později během jeho trvání, popř. po jeho skončení členem téhož jednotného zemědělského družstva, za podmínek ustanovení čl. 9 Vzorových stanov JZD.

Ve smyslu ustanovení § 3 odst. 3 zákoníku práce spravuje se právní režim učebního poměru zákoníkem práce, popř. dalšími pracovněprávními předpisy. Tento právní stav odpovídá významu a účelu učebního poměru jako prostředky k získání kvalifikace. Je v zájmu společnosti, aby příprava na budoucí povolání probíhala pro všechna odvětví národního hospodářství ve všelidovém i družstevním socialistickém vlastnictví stejným způsobem. Proto také socialistický stát vynakládá na výchovu učňů značné

finanční prostředky. Jednotný právní režim učebnímu poměru je tak zcela odůvodněný.

Pro souběžnou existenci učebnímu poměru a členského poměru učně k určitému JZD je charakteristické pro realizaci pracovních vztahů, že učeň vykonává práci, již získává potřebnou kvalifikaci převážně v rámci svého učebnímu poměru podle stanovených učebních plánů a učebních osnov. Záleží na konkrétních podmínkách určitého jednotného zemědělského družstva, zda odborný výcvik záležející ve výkonu práce je prováděn v tomto družstvu. Zpravidla odborný výcvik probíhá v zařízeních pro výchovu učňů pro jednotlivé učební obory, popř. v jiné organizaci. (§ 229 zákoníku práce.)

Z hlediska realizace pracovních vztahů a jejich právního režimu učně, který je současně členem družstva, s nímž uzavřel učební poměr, je důležité, zda určitou práci vykonává v rámci učebnímu poměru. V tom případě se řídí pracovní vztahy ustanoveními §§ 217 a násl. zákoníku práce.

Jestliže však učeň jednotného zemědělského družstva pracuje v družstvu ve svém volnu, kdy nejde o odborný pracovní výcvik v rámci učebnímu poměru, řídí se práva a povinnosti plynoucí z výkonu této práce zemědělskodružstevněprávní úpravou pracovních vztahů.

Je samozřejmé, že učeň, který je členem jednotného zemědělského družstva uplatňuje ve svém družstvu řídící, popř. i pozemkové a majetkové vztahy.

Skončením učebnímu poměru, ať již vykonáním závěrečné učňovské zkoušky nebo jiným způsobem, je vyučenec — člen jednotného zemědělského družstva povinen plnit ve svém družstvu všechna členská práva a povinnosti podle ustanovení čl. 10 Vzorových stanov JZD, včetně povinnosti pracovat v družstvu.

V souvislosti se skončením učebnímu poměru nastávají problémy vzhledem k tomu, že zákoník práce ani jeho novelizované znění nebere v úvahu skutečnost, že vyučenci se zpravidla stávají členy JZD, nikoli pracovníky v pracovním poměru.⁶⁾

Podle ustanovení § 227 zákoníku práce je organizace, u níž byl člen v učebním poměru *povinna* s učněm uzavřít po úspěšném vykonání závěrečné učňovské zkoušky pracovní smlouvu, jejímž uzavřením vznikne pracovní poměr. Účel a cíl cit. ustanovení je zřejmý. Odpovídá zájmu učně i společenskému zájmu, a tím i zájmu organizace, aby učeň byl po ukončení učebnímu poměru zařazen na pracovní místo v souladu se získanou kvalifikací.

Avšak zákoník práce, který vztahuje odůvodněně režim učebnímu poměru i na učební poměry uzavírané jednotnými zemědělskými družstvy, nebere v úvahu skutečnost, že základní a převažující formou právního vztahu mezi jednotným zemědělským družstvem a občanem při výkonu

⁶⁾ Viz V. Fábry: Zákoník práce a zemědělskodružstevní právo. Právnícké štúdie č. 1/1966; J. Kolesár: Novelizácia zákoníku práce a pracovné vzťahy členov JRD. Právny obzor č. 5/1970.

práce v družstvu je členský poměr a že podle platné právní úpravy v čl. 16 odst. 2 Vzorových stanov JZD může jednotné zemědělské družstvo uzavřít pracovní poměr jen výjimečně, a to s občanem, který má odborné znalosti a průpravu, nemůže-li získat takového odborníka z řad svých členů.

Z tohoto hlediska je pro jednotná zemědělská družstva též problematické uplatňovat na učně, kteří jsou členy JZD nebo kteří se jimi po skončení učebního poměru stanou, ustanovení § 227a zákoníku práce, ve znění novely, podle které při uzavírání pracovní smlouvy může organizace uzavřít s učněm dohodu, v níž se učně zaváže, že po vykonání závěrečné učňovské zkoušky, popř. po uplynutí učební doby, setrvá v organizaci v pracovním poměru po určitou dobu, nejvíce však po dobu tří let.

Právním důsledkem takto uzavřené smlouvy je skutečnost, že v případech, uzavře-li jiná organizace s pracovníkem po dobu trvání jeho závazku pracovní smlouvu, je povinna organizaci, k níž byl pracovník v pracovním poměru, na její žádost nahradit přiměřené náklady vynaložené na jeho výchovu v učebním poměru (ust. § 227a odst. 2 zákoníku práce).

Vzhledem k tomu, že cit. ustanovení bere v úvahu pouze existenci pracovního poměru, vzniká otázka, vycházíme-li z doslovného jeho znění, *zda jednotné zemědělské družstvo je způsobilé se stejnými právními důsledky uzavřít takovou smlouvu se svým členem.*

Ovšem na druhé straně mohou vzniknout i problémy pro organizaci, stane-li se pracovník, který byl učněm organizace a zavázal se v ní po určitou dobu pracovat, členem jednotného zemědělského družstva, popř. bude-li v něm pracovat jako občan bez členského a pracovního poměru. Uložení povinnosti organizaci záležející v náhradě nákladů té organizaci, vůči které byl pracovník před tím v učebním poměru a s kterou uzavřel dohodu o setrvání v této organizaci po dobu tří let, je *podmíněna skutečností, že organizace povinná hradit náklady na vyučení, uzavřela s pracovníkem pracovní smlouvu.* V uvedeném případě by však nedošlo k uzavření pracovní smlouvy, ale vznikl by členský poměr. Pro povinnost jednotného zemědělského družstva hradit organizaci náklady vynaložené na vyučení tu není právní podklad.

Jde o závažnou mezeru v právní úpravě, kterou podle mého názoru nelze překonat analogií nebo extenzivním výkladem tím, že by se jako pracovní poměr posuzoval i členský poměr. Bez velkých obtíží, pokud jde o návaznost na pracovněprávní úpravu, může tuto mezeru, pokud jde o členský poměr, odstranit nový zákon o zemědělském družstevnictví.

IV. ČLENSKÝ POMĚR V JZD A REGULACE POHYBU PRACOVNÍCH SIL

Otázky existence členského poměru v jednotných zemědělských družstvech je třeba vidět v souvislosti s celospolečenským zájmem plynoucím ze současných potřeb naší ekonomiky na stabilizaci pracovních sil v jednotlivých odvětvích národního hospodářství i v jednotlivých hospodářských

organizací. Odbory pracovních sil okresních národních výborů uplatňují opatření k regulaci pohybu pracovních sil, aby nedocházelo k neodůvodněné fluktuaci.

Tato opatření uskutečňující se na podkladě zák. č. 70/1958 Sb. a prov. vl. nař. č. 92/1958 Sb., záleží především v tom, že některé organizace nemohou uzavírat pracovní poměry s novými pracovníky, že jen některé organizace mají povolen nábor pracovních sil.

Podle platného právního vztahu neuplatňují se tato regulační opatření vůči jednotným zemědělským družstvům, pokud jde o přijímání nových členů. Podle platné právní úpravy i navrhované právní úpravy v zákoně o zemědělském družstevnictví je regulace členské základny jednotného zemědělského družstva v kompetenci jeho orgánů, kterým je dnes členská schůze rozhodující o vzniku členství. Členská základna družstva svým počtem i věkovou a kvalifikační strukturou má odpovídat aspoň v hrubém rámci možností družstva poskytovat družstevníkům pracovní příležitosti. Porušení této rovnováhy by se nepříznivě projevilo v ekonomice družstva.

Přitom je třeba vidět, že výrobní činnost, popř. i jiná činnost jednotného zemědělského družstva je omezena. Podle platného ustanovení § 9 odst. 2 zák. č. 49/1959 Sb., družstvo může převzít jen takové závazky, které jsou v souladu s jeho výrobní, hospodářskou a jinou společenskou činností a s plněním jeho úkolů určených zejména jeho ustanoveními. Obdobně i návrh tezí zásad zákona o zemědělském družstevnictví uvádí v tezi 86, že jednotné zemědělské družstvo může přijímat jen takové závazky, které jsou v souladu s jeho hospodářskou a společenskou činností a s plněním jeho úkolů.

Státní orgány tak mohou nepřímou ovlivňovat členskou základnu jednotných zemědělských družstev tím, že vymezují rozsah a druh výrobní činnosti družstev, buď právními předpisy, nebo udělováním souhlasu k určité činnosti. Tak tomu je např. u přidružené výroby. Nedostatečná regulující opatření ze strany státních orgánů při provozování přidružené výroby jednotných zemědělských družstev měla za následek i záporné jevy v členských základnách některých jednotných zemědělských družstev, kdy docházelo k tzv. prodeji pracovní síly.

Mám za to, že navrhovaná právní úprava vzniku a zániku členskáho poměru v JZD poskytuje dostatečné předpoklady pro to, aby na jedné straně družstva sama rozhodovala o vzniku členství nových uchazečů podle svých potřeb z hlediska pracovního využití uchazeče i z hlediska jeho pracovních a morálních vlastností, přičemž dává uchazeči možnost, aby se dobrovolně rozhodl stát se členem určitého družstva. Na druhé straně navrhovaná právní úprava zániku členství v JZD přispívá stabilizování členské základny v JZD a přitom respektuje odůvodněné zájmy družstevníků pro zánik členství v jednotném zemědělském družstvu.

A. Vznik členského poměru

Vznik a existence členského poměru mezi družstevníkem a jednotným zemědělským družstvem zakládají významné právní důsledky záležející v možnosti vzniku a realizace konkrétních práv a povinností plynoucích z majetkových, pozemkových, pracovních a řídicích vztahů, jež mají důležitost pro družstevníka i pro družstvo. Právo stanoví určité vlastnosti, které musí splňovat uchazeč o členství v JZD a určuje právní úkony, k nimž musí dojít ze strany uchazeče o členství i ze strany družstva, aby členský poměr platně vznikl.

Platné zemědělskodružstevní právo neupravuje důsledky neplatnosti právních úkonů plynoucích z jejich vad ani obecně ani ve vztahu k členskému poměru.⁷⁾

Teorie zemědělskodružstevního práva vychází ze stanoviska, že členský poměr může platně vzniknout jen při zachování stanovených náležitostí projevu vůle uchazeče stát se členem družstva a jeho formy, existence stanovených vlastností uchazeče a rozhodnutí oprávněného orgánu družstva o přijetí uchazeče za člena. Za určitých podmínek připouští přitom konvalidaci vadného právního úkonu, např. při nedosažení stanoveného věku. Neuznává přitom tzv. faktické členství.

S vyvozením neplatnosti o vzniku členského poměru jsou spojeny vážné problémy, došlo-li mezitím, jak tomu zpravidla je, k realizaci konkrétních členských vztahů (např. ke sdružení pozemků, a združstevnění inventáře, k výkonu práce v družstvu atp.). Na tyto problémy také reagovalo již výše cit. rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 72/1958 Sb., rozh. čs. soudů, které v období zakládání jednotných zemědělských družstev vyvozovalo platný vznik členského poměru i tehdy, nebyly-li dodrženy stanovené náležitosti pro platný vznik členského poměru.

Teorie i praxe pak nalezly východisko při řešení problému právních důsledků neplatnosti vzniku členského poměru v existenci právního vztahu občana trvale pracujícího v jednotném zemědělském družstvu bez členského a pracovního poměru, jak je podle platné právní úpravy upraven v ustanovení § 3 odst. 2 zákoníku práce a čl. 16 odst. 2 Vzorových stanov JZD.

Uvedený právní vztah podle cit. ustanovení Vzorových stanov JZD vznikne, pracuje-li trvale v jednotném zemědělském družstvu občan, který nebyl způsobilý uzavřít pracovní poměr, poněvadž neměl odborné znalosti a průpravu nebo mohlo družstvo získat takového odborníka z řad svých členů. Pracovní vztahy těchto občanů se pak posuzují stejně jako pracovní vztahy družstevníků.

⁷⁾ Srov. B. Pospíšil: Podle kterých předpisů posuzovat právní úkony v JZD? Právní obzor č. 2/1966; V. Fábry: Zemědělskodružstevně právní úkony a jejich vady. Socialistická zákonnost č. 6/1972.

S použitím analogie legis se jako právní vztah občanů trvale pracujících v družstvu bez pracovního a členského poměru se posuzují všechny vztahy, kdy nedošlo k platnému vzniku členského poměru pro vadu některého právního úkonu nebo nedostatek požadované vlastnosti uchazeče podmiňujících platný vznik členského poměru i v těch případech, kdy uchazeč o práci v jednotném zemědělském družstvu, byť i třeba splňoval požadavky odbornosti, nechtěl uzavřít pracovní poměr ani se stát členem družstva. V konkrétních případech tedy vznik právního vztahu občana trvale pracujícího v družstvu bez členského a pracovního poměru není důsledkem neplatného vzniku pracovního, resp. členského poměru, ale projev vůle uchazeče o práci v JZD a projev družstva směřuje k vzniku uvedeného právního vztahu.⁸⁾

Skutečnost, že právní vztah občanů trvale pracujících v družstvu bez členského a pracovního poměru, nebyl jen důsledkem neplatnosti vzniku členského, resp. pracovního poměru, ale že byl a ještě je mezi družstvem a uchazečem o práci uzavírán je podmíněna řadou sociálních a psychických příčin měnících svou podobu v jednotlivých etapách vývoje našich jednotných zemědělských družstev.⁹⁾

Některé stránky uvedeného stavu lze hodnotit pozitivně, neboť občané, kteří z jakýchkoli důvodů nechtěli stát členy JZD, v družstvech pracovali, což bylo pro družstvo pro nedostatek pracovních sil významné, získávali kladný vztah k družstvu a stávali se v mnohých případech členy JZD. Na druhé straně, zejména v období krizových let 1968 a 1969, kdy byla oslabena řídicí funkce státu, sloužil uvedený právní vztah k negativnímu pohybu pracovních sil, kdy v přidružené výrobě některých družstev pracovali v uvedeném vztahu občané, kteří řádně neukončili předcházející pracovní poměr.

Z hlediska de lege ferenda pro úvahy o důsledcích neplatnosti vzniku členského poměru má význam i skutečnost, zda i za nové právní úpravy, bude uvedený vztah v nějaké podobě existovat.

Při úvahách o tomto problému je nutné vycházet z odůvodněného předpokladu, že nejvhodnější formou pro zapojení občanů do pracovního procesu v jednotném zemědělském družstvu je členský poměr vyjadřující všestranné sepětí družstevníka s družstvem, umožňující mu plnou účast na řízení jednotného zemědělského družstva i účast na společenské činnosti JZD v rámci Svazu družstevních rolníků.

⁸⁾ Viz Meodický pokyn ministerstva práce a sociálních věcí ČSR pro určování pracovních vztahů občanů pracujících v JZD, jejich sociální zabezpečení a zdaňování jejich odměn za práci, publikovaný ve Zpravodaji ministerstva práce a sociálních věcí ČSR, částka 13/1971.

V literatuře srov. J. Eliáš, V. Fábry: Pracovní poměry nečlenů pracujících v JZD, Právník č. 6/1957; V. Kyzlinková: Pracovní vztahy v jednotlivých zemědělských družstvech, Socialistická zákonost č. 5/1962; B. Pospíšil: K právní úpravě postavení nečlenů pracujících v JZD, Socialistická zákonost č. 4/1965.

⁹⁾ Srov. V. Štícha: Kategorie osob pracujících v JZD, Právník č. 6/1967.

Tento předpoklad se také uplatňuje v návrhu tezí zásad zákona o zemědělském družstevnictví tím, že pracovní poměr budou moci jednotná zemědělská družstva uzavírat jen výjimečně. Po mém soudu by právní úprava měla vyjádřit kritéria této výjimečnosti, aby nedocházelo k neodůvodněnému kvantitativnímu oslabování členské základny jednotných zemědělských družstev. Je přitom zřejmé, že zájem občana stát se členem JZD musí být ovlivněn především přitažlivostí členského poměru zajišťujícího mu ekonomické i právní výhody.

Vhodnost a účelnost uzavření pracovního poměru by proto měla být v každém případě individuálně posuzována s přihlédnutím ke konkrétní situaci v určitém jednotném zemědělském družstvu. Individuální souhlas by měla dávat buď okresní zemědělská správa, nebo okresní národní výbor, přičemž písemná smlouva, kterou by se uzavíral pracovní poměr, by měla být spolu s individuálním souhlasem podmínkou platného vzniku pracovního poměru.

Je logické, že nevznikl-li by platně pracovní poměr a došlo, k výkonu práce v družstvu, měly by se pracovní vztahy dotčeného občana posuzovat stejně jako pracovní vztahy družstevníka.

Z hlediska nové právní úpravy je nutné brát v úvahu, že právní vztah občanů, kteří v družstvu trvale pracují, aniž by byli jeho členy nebo pracovníky v pracovním poměru, reálně existuje a nelze předpokládat okamžité rozhodnutí těchto občanů, že se stanou členy družstva nebo pracovníky v pracovním poměru. Řešení, které by nutilo k okamžitému rozhodnutí tyto občany, resp. jednotné zemědělské družstvo, o tom, na základě kterého z obou právních vztahů budou v družstvu pracovat by mohlo narušit plnění pracovních úkolů jednotných zemědělských družstev.

Při posuzování otázky platnosti, či neplatnosti vzniku členského poměru mezi družstevníkem a jednotným zemědělským družstvem je nutné vycházet z požadavku důsledného dodržování všech náležitostí stanovených právem, aby byla zajištěna určitost a stabilita vzniklých právních vztahů. Na druhé straně je však nutné podle mého názoru připustit v některých případech konvalidaci vadného právního úkonu, při vzniku členského poměru, kdy je to v souladu se zájmem jednotného zemědělského družstva i občana.

K platnému vzniku členského poměru by nemohlo dojít, kdyby nedošlo k vážnému nebo svobodnému projevu vůle občana stát se členem určitého jednotného zemědělského družstva. Kdyby např. došlo k podepsání členské přihlášky omylem, z donucení atp. Nelze předpokládat, že by za této situace došlo k realizaci členských práv a povinností. Jestliže by přece jen došlo k výkonu práce, bylo by nutné vzniklé pracovní vztahy posoudit stejně jako u družstevníků.

Ke konvalidaci vadného právního úkonu při vzniku členského poměru s účinky ex tunc, kdy by vada záležela v nedostatku formy projevu vůle, tj. nepodepsal-li by uchazeč vlastnoručně členskou přihlášku, by mohlo dojít po mém soudu jen tehdy, dalo-li by se spolehlivě usoudit podle jednání uchazeče na jeho vůli stát se členem družstva.

Na platný vznik členského poměru by bylo možné usuzovat i tehdy, kdyby členskou přihlášku podepsal uchazeč, který nedosáhl stanoveného věku, jestliže by současně s dosažením tohoto věku neprojevil svou vůli s požadavkem, že členský poměr nevznikl.

Z hlediska regulace pohybu pracovních sil je důležitý požadavek platné i předpokládané právní úpravy, že členství ve dvou jednotných zemědělských družstvech, resp. souběžný členský poměr s existujícím pracovním poměrem k jiné organizaci může vzniknout jen se souhlasem původního družstva, jehož je uchazeč členem, resp. organizace, k níž je uchazeč v pracovním poměru.

Mám za to, že v tomto případě by měla být v právním předpise stanovena lhůta, do které by dotčené družstvo, resp. organizace, které nedaly souhlas ke vzniku nového členského poměru, mohly uplatnit neplatnost vzniku dotčeného členského poměru. Členský poměr by měl být prohlášen za neplatný a účinky *ex tunc*, přičemž práva a povinnosti plynoucí z případného výkonu práce v družstvu by se posoudily stejně jako u družstevníků.

Vzhledem k tomu, že členský poměr je dvoustranným právním vztahem, k jehož zániku je vyžadována vedle právního úkonu uchazeče o členství i právní úkon jednotného zemědělského družstva o přijetí uchazeče za člena, je nutné zabývat se z hlediska platnosti, či neplatnosti vzniku členského poměru i možnými vadami tohoto právního úkonu družstva. Vada může záležet v tom, že o přijetí za člena nerozhodne oprávněný orgán družstva, popř. v tom, že usnesení oprávněného orgánu nebylo platné např. proto, že nebyl usnášení schopný, nebo že při jeho jednání a rozhodování byla porušena procedurální pravidla.

Podle mého názoru je v těchto případech nutné vycházet z *praesumpce* platnosti takového právního úkonu. Neplatnost by měla neodůvodněně nepříznivé právní důsledky pro družstevníka, který zpravidla nemůže o uvedených porušeních stanovených pravidel vědět. Vadu takového právního úkonu by mělo odstranit dodatečné právoplatné usnesení oprávněného orgánu družstva, přičemž neplatnost vzniku členského poměru, kdyby nedošlo k dodatečnému právoplatnému usnesení, by bylo možné prohlásit jen tehdy, kdyby dotčený družstevník o porušení právních předpisů o přijímání za členy družstva věděl. Neplatnost vzniku členského poměru by bylo možné uplatnit jen do určité zákonem stanovené lhůty.

B. Neplatnost zániku členského poměru

Podle platné právní úpravy i podle právní úpravy předpokládané v zákoně o zemědělském družstevnictví, může dojít k zániku členského poměru buď na základě jednostranného právního úkonu družstevníka (v případě vystoupení), nebo na základě jednostranného právního úkonu jednotného zemědělského družstva (vyloučením), popř. na základě shodně projevené vůle v určité předepsané formě, tj. dohodou o uvolnění.

Na straně družstevníka může způsobit vadu právního úkonu směřujícího

k zániku členského poměru skutečnost, že projev vůle družstevníka by nebyl učiněn svobodně, vážně a určitě. Z takové vady právního úkonu, ať již by šlo o právní úkon směřující k vystoupení nebo k uzavření dohody o uvolnění, by bylo možné vyvodit neplatnost zániku členského poměru tehdy, kdyby dotčený družstevník v právním předpise stanovené lhůtě neplatnost zániku členského poměru uplatnil.

Vada právního úkonu na straně družstevníka by mohla dále záležet v nedodržení předepsané formy, je-li nebo byla-li by stanovena pro podání odhlášky písemná forma. Vzhledem k požadavku na důležitost určitosti právních vztahů by mělo mému soudu nedodržení stanovené písemné formy mít za následek neplatnost zániku členského poměru, pokud by družstvo nedostatek předepsané formy oprávněným orgánem družstva neprominulo.

Vada právního úkonu směřujícího k zániku členství vystoupením může dále způsobovat skutečnost, že družstevník nedodržel termín stanovený pro podání odhlášky. I v tomto případě, jako je tomu i za platné právní úpravy (ustanovení části III. odst. 2 Vzorového pracovního a jednacího řádu JZD) by měla dát právní úprava možnost, aby družstvo tento nedostatek prominulo.

Na druhé straně u jednotného zemědělského družstva může způsobit vadu právního úkonu směřujícího k zániku členství dohodou o uvolnění skutečnost, že s dohodou o uvolnění nevyslovil souhlas právním předpisem určený kompetentní orgán, resp. že usnesení tohoto orgánu by nebylo právoplatné, nebyly-li by splněny podmínky usnášeníschopnosti atp. Za této situace by podle mého soudu bylo možné vyvozovat neplatnost zániku členského poměru jen tehdy, kdyby o protiprávním postupu družstva družstevník požadující zánik členství dohodou prokazatelně věděl. I v tomto případě by bylo nutné v zájmu jasnosti právních vztahů stanovit pro možnost uplatnit neplatnost zániku členského poměru relativně krátkou lhůtu.

Významným zásahem pro sociální, a tedy i právní postavení družstevníka je vyloučení z jednotného zemědělského družstva. Vada právního úkonu způsobujícího vyloučení z družstva může záležet v důvodech hmotněprávních i formálních.

O hmotněprávní důvody by šlo tehdy, kdyby neexistovaly skutečnosti, jež podmiňují vyloučení družstevníka z družstva, které taxativně stanoví právní úprava.

Formální důvody mohou opět záležet v tom, že by o vyloučení nerozhodl oprávněný orgán družstva, resp. orgán, který by nebyl schopný usnášení nebo byla porušena jiná stanovená procedurální pravidla.

Vzhledem k závažnosti právního úkonu způsobujícího zánik členství vyloučením pro vyloučeného družstevníka, by po mém soudu vada, kteréhokoli z uvedených právních úkonů měla působit neplatnost zániku členského poměru vyloučením, ovšem zase za předpokladu, že by vyloučený družstevník uplatnil neplatnost vyloučení ve lhůtě stanovené právním předpisem.

Jak jsem již předem uvedl, spory plynoucí z neplatnosti vzniku, resp.

zániku členského poměru, jakož i o náhradě škody způsobené z uvedeného důvodu družstevníku, resp. i družstvu by měl rozhodovat soud. Z uvedeného hlediska by měly být určeny i lhůty pro uplatnění neplatnosti vzniku, či zániku členského poměru.

VOJTĚCH ŠTICHA

Die rechtliche Regelung des Mitgliedschaftsverhältnisses in der LPG

RESUME

Die Studie geht von der Auffassung des Mitgliedschaftsverhältnisses als komplexer rechtlicher Beziehung zwischen der landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaft (landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft LPG) und ihrem Mitglied aus. Das Mitgliedschaftsverhältnis wird einerseits im weiteren Sinn (dessen inhaltlicher Teil die Boden-, Vermögens-, Arbeits- und Lenkungs-komponente umfasst), andererseits im engeren Sinne aufgefasst, d. i. im Sinne der durch seine Entstehung und seine Aufhebung umschriebenen Existenz des Mitgliedschaftsverhältnisses. Die Darstellung konzentriert sich hauptsächlich auf das Mitgliedschaftsverhältnis im engeren Sinn mit besonderer Rücksicht auf die Realisierung der Arbeitsbeziehungen der LPG-Mitglieder im Rahmen des Mitgliedschaftsverhältnisses in der Epoche des wissenschaftlich-technischen Fortschritts durch Geltendmachung der Zusammenarbeit der landwirtschaftlichen Organisationen. An die Lösung der aufgezeigten Probleme de lege lata knüpfen im Zusammenhang mit der in Vorbereitung befindlichen gesetzlichen Neuregelung der gesellschaftlichen Beziehungen auf dem Gebiet des landwirtschaftlichen Genossenschaftswesens in der ČSSR Anregungen de lege ferenda an.

Was es die Erfordernisse der Entstehung des Mitgliedschaftsverhältnisses anbetrifft (Willenskundgebung, Alter des Bewerbers), muss konstatiert werden, dass die geltende rechtliche Regelung sich im grossen und ganzen bewährt hat. Präzisierung erfordert die Festsetzung des Alters des Bewerbers, wobei die Beendigung des Schulbesuchs in Betracht zu ziehen wäre. Komplizierte Probleme bringt die geltende rechtliche Regelung mit sich, soweit es sich um die ausschliessliche Kompetenz der Mitgliederversammlung der LPG handelt, über die Aufnahme der Bewerber als Mitglieder mit Rücksicht auf verhältnismässig lange Intervalle ihrer Leistungen zu entscheiden. Die Entscheidung über die Aufnahme des Mitgliedes sollte dem Vorstand der Genossenschaft überlassen werden, und zwar so, dass der abgelehnte Bewerber sich zur Mitgliederversammlung berufen kann.

Die geltende rechtliche Regelung der Aufhebung des Mitgliedschaftsverhältnisses – verglichen mit der arbeitsrechtlichen Regelung – ermöglicht nicht die Aufhebung der Mitgliedschaft des Genossenschafters innerhalb einer angemessenen Frist aufgrund seiner einseitigen Willenskundgebung, sobald für die Aufhebung der Mitgliedschaft wichtige Gründe bestehen. Neben der Aufhebung der Mitgliedschaft durch den Austritt, so wie ihn die geltende rechtliche Regelung kennt, wäre es zweckmässig, die Aufhebung der Mitgliedschaft durch Austreten mit kürzerer Frist einzuführen. Ausserdem ist es nötig, die Fristen für die Aufhebung der Mitgliedschaft durch Austritt eindeutig festzusetzen.

Auch weiterhin ist von der Substanz des Genossenschaftswesens auszugehen und die einseitige Aufhebung des Mitgliedschaftsverhältnisses von seiten der Genossenschaft nur aus gewichtigen, taxativ aufgezählten Gründen zu ermöglichen. Probleme, die mit der Geltendmachung des Rechts auf Arbeit in den landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaften zusammenhängen, müssen vermittels des Regimes von Vereinbarungen über die Arbeitsbedingungen gelöst werden. Vom Gesichtspunkt de lege ferenda aus muss den Fragen, die sich aus der ausschliesslichen Kompetenz der Mitgliederversammlung der Genossenschaft, über den Ausschluss eines Genossenschafters zu entscheiden, ergeben, Aufmerksamkeit gewidmet werden.

Weder die im Recht der landwirtschaftlichen Genossenschaften enthaltene noch die arbeitsrechtliche juristische Regelung widmet die entsprechende Aufmerksamkeit der gleichzeitigen Existenz des Mitgliedschaftsverhältnisses zu einer landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaft und des Arbeitsverhältnisses zu einer anderen sozialistischen Organisation, und dies sowohl bezüglich der Möglichkeit der Entstehung, bezw. der Aufhebung solcher Verhältnisse, wie auch bezüglich ihres Inhalts, d. i. der Geltendmachung der Rechte und Pflichten, die sich daraus für die Genossenschafter, bezw. die Angestellten, sowie für die landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaften und die Organisationen ergeben. Ähnliche Probleme existieren auch soweit es sich um die parallele Mitgliedschaft in zwei verschiedenen landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaften oder um die parallele Existenz eines Mitglieds- und eines Lehrverhältnisses zu einer und derselben landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaft handelt.

Die rechtliche Regelung der Existenz des Mitgliedschaftsverhältnisses muss auch im Zusammenhang mit dem gesellschaftlichen Bedürfnis nach Regulierung der Bewegung der Arbeitskräfte im Rahmen der gesamten Volkswirtschaft gesehen werden.

Die neue rechtliche Regelung sollte auch die Folgen der ungültigen Entstehung bezw. Aufhebung des Mitgliedschaftsverhältnisses in Betracht ziehen.

ВОЙТЕХ ШТИХА

Правовое регулирование отношений по членству в ЕСХК

РЕЗЮМЕ

Статья исходит из понимания отношений по членству как из комплексного правового отношения между Единым сельскохозяйственным кооперативом и его членом. Отношения членства понимаются как в широком смысле (его содержание охватывает компоненты земельный, имущественный, трудовой и руководящий), так и в более узком, то есть как наличие отношений членства, ограниченного его возникновением и прекращением. Изложение сосредоточивается, главным образом, на изложении отношений членства в более узком смысле с особым учетом реализации трудовых отношений членов ЕСХК в рамках членства. В период научно-технического прогресса осуществлением сотрудничества сельскохозяйственных организаций. Решение данных проблем де леге лата связывается с предложением де леге ференда в связи с новым подготавливаемым законодательным регулированием общественных отношений в области сельскохозяйственной кооперации в СССР.

Что касается условий возникновения членства (волеизъявление, возраст кандидата), то нужно констатировать, что действующее правовое регулирование в общем себя оправдало. Уточнения требует установление возраста кандидата, где следовало бы принимать во внимание окончание обязательного школьного образования. Сложные проблемы, учитывая сравнительно длительные интервалы между собраниями, несет с собой действующее правовое регулирование, поскольку речь идет об исключительной компетенции собрания членов ЕСХК принимать кандидатов в члены. Решение о принятии в члены следовало бы передать правлению кооператива с тем, что отклоненный кандидат может апеллировать к собранию членов.

Действующие правовые предписания о прекращении членства, в отличие от трудового права, не дают возможности расторгнуть членство в соответственный срок на основе одностороннего волеизъявления члена, если налицо уважительные основания для прекращения членства. Наряду с прекращением членства выходом, как оно известно действующему правовому регулированию, было бы целесообразным ввести прекращение членства выходом с более коротким сроком предварения. Кроме того, надо однозначно урегулировать сроки прекращения членства в порядке выхода.

И впредь следует исходить из природы кооперации и облегчить одностороннее прекращение отношений по членству со стороны кооператива путем исключения члена лишь на основании важных исчерпывающе установленных причин. Проблемы,

связанные с осуществлением права на труд в единых сельскохозяйственных кооперативах, нужно разрешать при помощи режима соглашений о трудовых условиях. С позиций де леге ференда необходимо уделять внимание вопросам, вытекающим из исключительной компетенции собрания членов кооператива выносить решения об исключении члена. Действующая сельскохозяйственно-кооперативно-правовая регламентация и правовая регламентация по трудовому праву не уделяют достаточного внимания одновременному существованию членства в ЕСХК и трудового отношения с иной социалистической организацией как в отношении возможности возникновения или же прекращения этих отношений, так и в отношении их содержания, то есть осуществления прав и обязанностей, вытекающих из них для членов кооператива или работников и ЕСХК и организаций. Подобные же проблемы существуют и в отношении параллельного членства в двух разных ЕСХК или же параллельного существования членства и отношений ученичества с одним и тем же ЕСХК.

Правовое регулирование наличия членских отношений нужно рассматривать и в связи с общественными нуждами регулировать движение рабочей силы в рамках народного хозяйства в целом.

Новое правовое регулирование должно было бы учитывать последствия недействительного возникновения или прекращения членства.